

UDK: 236.2:236.9:236.97
Pregledni članak
Pripremljen u travnju 2003.

BOŽANSKI SUD

Gerhard F. Hasel

SAŽETAK

Božanski sud

Biblija se isto toliko naširoko bavi sudom kao i spasenjem. Sud i spasenje dva su predmeta blizanca koji se kao niti međusobno isprepliću od Postanka do Otkrivenja. To se događa zato što sud i spasenje odsjajuju milost i pravednost, dvije međusobno povezane značajke božanske naravi. Upravo zato se teme spasenja i suda, koje održavaju božansko milosrđe i pravednost, ne mogu i ne smiju razdvajati; u protivnom obje gube svoju puninu i uzajamnu nadopunjenost.

Sud zaslužuje našu posebnu pozornost jer bez njega ne bismo mogli pravilno shvatiti važna pitanja kao što su: (a) božanska pravednost u nepravednom svijetu (teodicija), (b) odmazda za učinjeno zlo, (c) patnje nevinih, (d) rješenje sukoba između dobra i zla te (e) kraj grijeha i patnji. Ali iznad svega, posljednji sud će opravdati Stvoritelja – Njegov karakter, Zakon i vladavinu – u umovima svih stvorenih bića, bilo odanih, bilo izgubljenih, i tako donijeti vječnu sigurnost i mir u svemiru. Upravo zato je sud u Bibliji opisan kao bitan dio “neprolazne radosne vijesti” (Otk 14,6.7).

Ključne riječi: *Božji-sud; sud-i-spasenje; pravednost; dobro-i-zlo; evanđelje*

SADRŽAJ

- I. Rječnik suda
 - A. Rječnik suda u Starome zavjetu
 - 1. Hebrejski korijen šp̄t i izvedenice
 - 2. Hebrejski korijen d̄in i izvedenice
 - 3. Hebrejski korijen r̄ib i izvedenice
 - B. Rječnik suda u Novome zavjetu
 - 1. Značenja riječi krinō
 - 2. Imenica k̄risis
 - 3. Imenica k̄rima
 - 4. Imenica k̄ritēs
- II. Božanski sud u povijesti
 - A. Božanski sud i milost u Postanku
 - 1. Grijeħ, pad, božanski sud i milost
 - 2. Grijeħ, božanski sud i milost za Kajina
 - 3. Grijeħ, božanski sud i milost za svijet
 - 4. Grijeħ, božanski sud i milost za Sodomu i Gomoru
 - B. Grijeħ, božanski sud i milost za narode i Izrael
 - 1. Božanski sud i milost za Kanaance
 - 2. Božanski sud i milost za narode
 - 3. Božanski sud i milost za stari Izrael
 - C. Božansko suđenje
 - D. Božanski sud po djelima
 - E. Osvetnički sud i prirodne posljedice čovjekovih djela
- III. Božanski sud i kraj povijesti: posljednji sud
 - A. Sažeti prikaz sveopćeg posljednjeg suda
 - 1. Sveopći posljednji sud u spisima starozavjetnih proroka
 - 2. Sveopći posljednji sud u Isusovom nauku
 - 3. Sveopći posljednji sud u apostolskom nauku
 - 4. Sveopći posljednji sud na svršetku svijeta
 - B. Detaljni prikaz sveopćeg posljednjeg suda
 - 1. Predadventni istražni sud
 - 2. Postadventni milenijski sud
 - 3. Postmilenijski izvršni sud
- IV. Sud i kršćanski život
- V. Povijesni pregled
 - A. Božanski sud od rane Crkve do prosvjetiteljstva
 - B. Božanski sud od prosvjetiteljstva do današnjeg vremena
 - 1. Trendovi u liberalnoj teologiji
 - 2. Trendovi u evangeličkoj teologiji
 - C. Adventističko stajalište
- VI. Literatura

I. Rječnik suda

Specifični sudski rječnik Biblije vrlo je bogat i raznovrstan. Međutim, u Pismu je predmet suda iznesen na mnogo mjesta bez uporabe tipične sudske terminologije. No korisno je istražiti određenu sudsku terminologiju Staroga i Novoga zavjeta.

A. Rječnik suda u Starome zavjetu

1. Hebrejski korijen *šp̄t* i izvedenice

Hebrejski korijen *šp̄t* rabi se ukupno 642 puta u Starome zavjetu u glagolskim i imeničkim oblicima. Oni se odnose na akciju kojom se obnavlja neki narušeni ili poremećeni odnos.

Hebrejska riječ *šōpēṭ* pojavljuje se 58 puta i odnosi se na osobu koja ispituje krivnju ili nevinost optuženoga i poslije izriče presudu u njegovu korist ili na njegovu štetu (Pnz 1,16; 1 Sam 7,15-17). Međutim, "sudač" je istodobno "pomoćnik", "spasitelj" ili "izbavitelj" (Suci 3,9.15; 2 Kr 13,5; Iz 19,20; Neh 9,27). Cilj "suca" je da uspostavi blagostanje i mir (hebrejski *šālôm*). Suđenje osigurava oslobođenje, opravdanje i spasenje, ili osudu i kaznu.

Imenica "suđenje" ili "pravda" (hebrejski *mišpāṭ*) rabi se 424 puta. Među njezinim različitim značenjima važna su sljedeća: (1) sudska presuda (oko 200 puta; 1 Kr 20,40); (2) sudski slučaj (Iz 3,14); (3) autoritet, pravo ili pravda kao ljudska aktivnost (Ps 106,3; Izr 12,5) i posebno (4) kao božanski atribut (Pnz 1,17; 32,4; Ps 119,149). Bog izvršava kazne (množina *šepāṭim*) nad egipatskim bogovima i prvencima (Izl 12,12; Br 33,4) izjavljujući Izraela, "udarajući jako i kažnjavajući strogo" (Izl 6,6).

I Izrael doživljava božanske sudove (Ez 5,10.15). Bog ih može izvršiti oružjem ("mač", Iz 3,25; Jr 9,16) ili elementarnim katastrofama kao u Ezekielu 14,21 kad šalje "mač, glad, divlju zvjerad i kugu". Nevjerni, buntovni Izrael, koji je prekršio Savez s Bogom, mora iskusiti kazne na isti način na koji Bog izvršava "sud" nad poganskim narodima kao što su Moab (Ez 25,11) i Egipat (Ez 30,19). No preživjeli će se izbaviti i Gospodin će ih obnoviti (Am 9,11-15). Ovaj vjerni ostatak bit će zaštićen od neprijatelja i tlačitelja moćnom rukom svemogućeg Boga, koji će izvršiti "svoj sud nad svima koji ih naokolo prezirahu" (Ez 28,26).

Glagolski oblik hebrejskog korijena *šp̄t*, "suditi", često izražava misao o presuđivanju između dvije osobe (Post 16,5) ili dvije skupine ljudi (Suci 11,27) čiji je međusobni odnos poremećen. Među njima, dakle, sudom treće strane dolazi do pomirenja i uspostavljanja mira (hebrejski *šālôm*).

Sudska aktivnost može biti završena donošenjem negativne odluke, osude (Ez 23,45), ili pozitivne presude, oslobađanja odnosno opravdanja optuženoga (Ps 10,18 s Bogom kao subjektom; Iz 11,4 i Ps 82,3 s narodom kao subjektom). Ovo je prikazano u Ponovljenom zakonu 25,1: "Kad nastane svađa (hebrejski *rib*) među ljudima, i dođu na sud (*mišpāṭ*) da im se sudi (hebrejski *šp̄t*), neka se dade pravo onome koji je prav, a krivac neka se osudi!"

Potlačeni uzvikuju: "Dosudi mi pravo", ili: "Po svojoj me pravdi sudi" (Ps 7,9; 35,24; 43,1). Molba je upućena Jahvi, koji je pozvan da "sudi" ili "opravda" potlačenoga i od kojega se očekuje da spasi i izbavi. Samo Bog može pravedno suditi i konačno opravdati.

Na temelju raznovrsne uporabe hebrejskog korijena *špt* postaje jasno da u ljudskim i božanskim sudskim aktivnostima dvostruki element osude-kazne ili opravdanja-izbavljenja ima ključnu ulogu. Različiti oblici korijena *špt* mogu se uporabiti u negativnom i pozitivnom smislu. Sud sam po sebi nije negativan.

2. Hebrejski korijen *dîn* i izvedenice

Premda je osnovno značenje ovog pojma “suditi”, *dîn* u užem smislu izražava autoritativnu, obveznu presudu u pravnom slučaju. Često se glagolski oblici *dîn* pojavljuju u paralelizmima zajedno s oblicima glagola *šʔt* (Ps 9,9.10; 140,13; Izr 31,9; Iz 10,2) ukazujući na usko povezano značenje.

Jahve će “pravdu... dati (*špt* - izbaviti) svome puku” (Pnz 32,36) i “sudi[ti] narodima” (Ps 7,9 – Ru) tako što će ih izbaviti, odriješiti krivnje. Mesijanski će kralj “puku tvojem sudi[ti] pravedno” (Ps 72,2). S druge, negativne strane, “narodu kojem budu služili [Izraelci] ja ću suditi” (Post 15,14) i Jahve “dolazi na sud” (Iz 3,14) sa starješinama Izraela koji su činili nepravdu.

Hebrejska imenica *dîn* (uporabljena 19 puta) znači i zakonsko “pravo” (Pnz 17,8; Jr 5,28; Ps 9,5.6; Izr 29,7) i “parnica” ili “pravo” (Job 35,14; Est 1,13). Ona se može odnositi i na “presudu” (Ps 76,9.10) koju Bog izriče s Neba.

Imenica *dayyân* – sudac ili branitelj – pojavljuje se u 1. Samuelovoj 24,15 i u Psalmu 68,6.7 kao oznaka božanstva. Bog je sudac. Danielovo ime, zasnovano na pojmu *dîn*, znači “Bog je moj sudac”.

Aramejska imenica *dîn* pripisana je i nebeskom Kralju u Danielu 4,34 u značenju “suda”. Ista imenica uporabljena je u opisu prizora nebeskog suda u Danielu 7 u smislu sudske dvorane, “suda” (Dn 7,10) i “presude” svetima koju izriče Svevišnji (r. 22).

3. Hebrejski korijen *rib* i izvedenice

Osnovno značenje pojma *rib* je “raspravljati, sukobljavati se, svađati se, prepirati se” (Post 26,20-22; Br 20,3; Pnz 33,7.8), ili “voditi sudski spor, započeti sudsku parnicu” (Iz 3,13; Jr 2,9; Hoš 4,4; Ps 74,22).

Imenica *rib* (62 puta) odnosi se na raspravu među pojedincima i skupinama (Post 13,7; Pnz 25,1; Iz 58,4). Međutim, u našem slučaju najzanimljivija je njezina uporaba u smislu parnice vezane uz Savez (Ps 35,23). Bog je opisan kao biće koje dolazi pružiti pravnu pomoć pojedincu ili skupini (1 Sam 25,39; 2 Sam 22,44; Ps 35,1.23; Tuž 3,58). Jahve sudjeluje u sukobu (ili parnici) protiv naroda (Jr 25,31; 51,36). On sudjeluje i u “parbi” vezanoj uz Savez, protiv svojeg naroda Izraela (Hoš 4,1; Mih 6,2; Jr 2,9), ali se i bori za njega (Jr 50,34; 51,36). Jahve je i sudac i branitelj; On istodobno preuzima ulogu tužitelja i branitelja.

B. Rječnik suda u Novome zavjetu

Grčki jezik koine u Novome zavjetu služi se nizom riječi kojima izražava različite misli o sudu. Njihovo točno značenje ovisi isto toliko o kontekstu koliko i o samoj riječi.

1. Značenja riječi *krinō*

Grčki glagol *krinō* – u značenju “odvojiti”, “razlikovati”, “razlučiti”, “podijeliti”, “ocijeniti” – rabi se kao pravni termin u ljudskim sudskim sporovima u značenju “suditi”, “donijeti odluku u sporu” ili “iznijeti pred sud” (npr. Lk 19,22; Iv 7,51; Dj 25,9.10). Rabi se i u slučajevima suđenja

u kojima sudjeluje Krist ili Otac (Iv 5,30; 8,16; 1 Kor 5,13; 2 Tim 4,1; Jak 2,12; 1 Pt 4,5; Otk 6,10).

Ponekad više odgovara značenje “osuditi” ili “kazniti” nego “suditi”. Na primjer, Otac nije poslao svoga Sina da “osudi” svijet, (bolje nego “da sudi”) (Iv 3,17.18). Oni koji poznaju Zakon bit će “suđeni” (bolje nego “osuđeni”) po Zakonu (Rim 2,12). “Gospodin će suditi [izreći kaznu] narodu svomu.” (Heb 10,30)

2. *Imenica krisis*

Ovu imenicu prevodimo riječima kao što su “sud”, “osuda”, “kazna”. Njome se najčešće izražava negativna odluka u smislu osude i kazne koja iz nje proizlazi. U tekstu u 2. Petrovoj 2,4.11 pojam *krisis* uporabljen je u smislu osude koja donosi kaznu. “Dan Suda” je dan kad će nebeski Sudac osuditi, kazniti (r. 9).

Evangelje po Ivanu sadrži niz riječi kojima Isus opisuje sud u sadašnjosti. Ivan 12,31 govori o sudu nad Sotonom: “Sad je sud (*krisis*) ovome svijetu! Sad će knez ovoga svijeta biti bačen van!” U Ivanu 16,11 Isus kaže da će Branitelj dokazati svijetu zabludu s obzirom na “sud, ukoliko je osuđen knez ovoga svijeta”.

Sud nad Sotonom odnosi se na ograničavanje područja njegovog djelovanja. Kazna je ograničavanje njegove aktivnosti na ovaj svijet koji je “u vlasti Zloga” (1 Iv 5,19).

Prema Isusovom nauku, vjernik koji ostaje u Njemu ima već sada vječni život: “Tko vjeruje u Sina, ima život vječni.” (Iv 3,36) Vjernici koji već sada imaju vječni život ipak će umrijeti, ali će ih Isus uskrisiti “u posljednji dan” (Iv 6,40). Oni će se ipak pojaviti na sudu premda nisu pod osudom. Ivan 5,24 objašnjava: “Zaista, zaista, kažem vam, tko sluša moju riječ i vjeruje onomu koji je me poslao, ima vječni život. On ne dolazi na sud, već je prešao iz smrti u život.” Ove Isusove riječi ne znače da za vjernika više nema suda. Tekst u Ivanu 5,24 integralni je dio redaka 19-30. Ovaj kontekst pokazuje da je Otac “sav sud (*krisis*) dao Sinu” (Iv 5,22) i time pokazuje da sadašnji sud ne ukida sud u budućnosti.

Uvjeti pod kojima se sada stječe vječni život jesu slušanje Isusovih riječi i vjerovanje da Ga je Otac poslao (Iv 5,24). Oba se pojma nalaze u participu prezenta aktiva, što pokazuje da vjernici trebaju trajno ostati u stanju slušanja i da vjerovanje za vječni život treba ostati trajna stvarnost u njihovom životu. Vječni život nije stanje koje se nikad ne može izgubiti, već stvarnost vjere u sadašnjosti samo za one koji ostanu u Kristu. Za vjernika koji otpadne, vječni život je izgubljen i sud određuje njegovu sudbinu.

Vjernik koji ostane vjeran Bogu “ne dolazi na sud (*krisis*)”, što znači pod “osudu” ili “kaznu”. Prema tome, vjernik neće biti osuđen, neće biti kažnjen. Jedan suvremeni engleski prijevod kaže: “Neće mu biti izrečena presuda!” – negativna presuda, neće biti osuđen! (*The Modern Language Bible*)

Ivan 3,19 kaže da se “u ovome sastoji sud (*krisis*): Svjetlo je došlo na svijet, i ljudi su više voljeli tamu nego Svjetlo, jer su im djela bila zla”. Ovdje je stavljen naglasak na odvajanje i podjelu. Oni koji se suoče s Kristom, dijele se na Njegove sljedbenike (ljubitelje Svjetla) i Njegove protivnike (ljubitelje tame). U život onih koji se susreću s Njime Krist unosi “križu” (*krisis*), koja ih prisiljava da se odluče za Njega ili protiv Njega. Oni koji se odluče za Njega, neće se morati suočiti s posljednjim sudom, ali će oni koji Ga odbace u to vrijeme morati iskusiti osudu i kaznu.

3. *Imenica krima*

Iako se pojam *krima* tradicionalno prevodi riječju “sud”, često ima smisao “odluke” ili “presude”. *Krima* se često uzima u nepovoljnom smislu, kao osuda koja je posljedica negativne odluke na Božjem sudu (2 Pt 2,3; Jd 4; Otk 17,1). Ovo je značenje prikladno u nizu slučajeva kad je presuda ili odluka negativna (Mk 12,40; Rim 13,2; Gal 5,10; 1 Tim 5,12; Jak 3,1).

U nekim je slučajevima u pojmu *krima* prisutno i pozitivno i negativno. Tako postoji božanska presuda u korist svetih, a protiv Babilona (Otk 18,20). U tom tekstu pojam *krima* jasno obuhvaća sud s Božjom odlukom u korist Njegovih odanih sljedbenika, a protiv Babilona.

Kontekst Otkrivenja 20,4 pokazuje da pojam *krima* mora značiti sud. U vezi s milenij-skim sudom izraz označava aktivnosti svetih, koji su sada opravdani i sjede na prijestoljima, te zasjedaju kao sudsko vijeće i imaju vlast suditi zlima. Od njih se očekuje da izreknu negativnu presudu (zapazimo sličnu sliku u Dn 7,10.22 kada Bog sjedi, a sveti izlaze na sud). Čini se kako je ova imenica ovdje uporabljena zbog svoje tipično negativne povezanosti s osudom i kaznom (vidi Otk 17,1; 18,20). Ovo djelo suda spominje apostol Pavao: “Zar ne znate da će sveti suditi svijetu? ... Ne znate li da ćemo suditi anđelima!” (1 Kor 6,2.3) Ovo će djelo obuhvatiti istragu na Nebu, ispitivanje izvještaja zlih (vidi Otk 20,12-15 gdje je izrečena kazna).

4. *Imenica kritēs*

Ova se imenica prevodi kao “sudac”, bilo da je riječ o ljudskim bićima (Mt 5,25; Lk 18,2.6; Dj 24,10) ili o Bogu. U Hebrejima 12,23 govori se o Bogu, “sucu svega”. Jakov 4,12 govori o Kristu kao sucu “koji može spasiti i uništiti”. On je opisan kao “pravedni sudac” (2 Tim 4,8), Bog Ga je “postavio kao suca živih i mrtvih” (Dj 10,42) i On je “Sudac koji stoji pred vratima” (Jak 5,9).

II. Božanski sud u povijesti

Zašto je sud potreban tijekom odvijanja povijesti, a ne samo na kraju vremena? Što zahtijeva takav sud? Zar nam ne bi bila dovoljna Božja ljubav? Hoće li božanska ljubav nadjačati božanski sud?

A. Božanski sud i milost u Postanku

Od samog početka Biblije postoji čvrsta veza između grijeha, suda i milosti. Ova veza nije prisutna samo u Postanku, već se vidi i u povijesnim knjigama Staroga zavjeta. Ona ima značajnu ulogu u proročkim spisima i u drugim dijelovima Biblije.

1. *Grijeh, pad, božanski sud i milost*

Kušač je uspio donijeti grijeh na svijet mijenjajući tako i ljudski rod i sam svijet. Bog se odmah pojavio na poprištu i uputio božanski poziv Adamu: “Gdje si?” (Post 3,9) Ovaj poziv ne treba shvatiti kao osudu, već kao poziv da se čovjek vrati Bogu i odvрати od Sotone i robovanja koji je grijeh donio na svijet. Svojim pozivom kojim nudi milost, Stvoritelj se predstavlja kao Spasitelj. Milostivi Stvoritelj je i Sudac. Njegova sudska aktivnost obuhvaća proklinjanje zmije (r. 14). Tim činom Bog je izrekao i izvršio presudu. Zatim je izrekao presudu Evi (r. 16) i Adamu (rr. 17-19).

U početku ljudske povijesti pojavljuje se odnos između grijeha, suda i milosti koji će označiti cijelu Bibliju. Pošto je objavio prvo mesijansko obećanje i nakon što je uspostavio neprijateljstvo između zmije i žene, obećavši da će ženino "sjeme" satrti glavu zmiji (Post 3,15), Bog je izrekao sud nad ženom. Sud se odnosio na patnje pri rađanju djece i na zavisnost od muža (r. 16). Svrha ovog suda bila je da se zaliječe rane, obuzda zlo i otkrije božanska milost. Trebalo je ponovno uspostaviti poremećene odnose, sačuvati vezu između muža i žene i uspostaviti novi odnos čovjeka sa Stvoriteljem-Spasiteljem. Osim toga, svrha mu je bila da obuzda širenje grijeha i pokvarenosti.

I sud nad Adamom bio je slične naravi: liječenje i obuzdavanje zla. Adam se za hranu trebao mučiti u znoju lica svojega (r. 19). I to je bio dio Božjeg šireg plana spasenja kojim će obuzdati utjecaj grijeha. Rad je trebao biti koristan protuotrov za liječenje lakoumne lijenosti, pružiti sreću i radost zbog postignutih uspjeha.

Ovdje susrećemo nekoliko osnovnih uzoraka biblijskog razumijevanja suda: (1) Sud treba pridonijeti ozdravljenju i obuzdati zlo. Bog zadržava kontrolu nad grijehom propisivanjem novog poretka, uspostavljanjem novih odnosa i obuzdavanjem širenja grijeha. (2) Grijeh je neposlušnost Božjoj izričitoj naredbi koja je bila izrečena kako bi se prvi par spriječio da ne učini zlo i donese bijedu sebi i svijetu; prema tome, grijeh znači nepoštovanje božanske volje izražene u Božjem zakonu. (3) Spasiteljski element suda (kad je prisutan) namijenjen je obnovi; cilj mu je da obuzda grijeh i ljudskom rodu osigura načine da ostane odan Stvoritelju-Otkupitelju.

2. Grijeh, božanski sud i milost za Kajina

Izvjestaj o Kajinu i Abelu opisuje kako je grijeh poprimio nove razmjere. Grijeh vodi do ubojstva brata zbog sukoba oko pravog bogoštovlja (Post 4,1-16). Bog se neposredno suočava s Kajinom postavljajući mu dva pitanja: "Što si ljut?" (r. 6) i "Gdje ti je brat Abel?" (r. 9). Bog izriče sud nad Kajinom (rr. 10-12) i on "ode ispred lica Jahvina u zemlju Nod, istočno od Ede-na, i ondje se nastani" (r. 16).

Redosljed događaja u izvještaju o Kajinu i Abelu mogao bi se sažeti ovako: ljudski grijeh (rr. 3-8), božanska sudska intervencija (rr. 9-12), milostiva zaštita (rr. 13-15), kazna (r. 16). Značajno je što Bog preuzima odlučujuću ulogu ne samo u suđenju i kažnjavanju, već i u pružanju milostive zaštite od budućih prijetnji.

Sud je, po svemu sudeći, po svojoj naravi istodobno kazneni (odmazda) i spasonosni; njime se obuzdava grijeh, ograničavaju rezultati kazne i ukazuje zaštita Kajinu od prijetnje zakona: oko za oko i zub za zub (Izl 21,23).

3. Grijeh, božanski sud i milost za svijet

Izvjestaj o "sinovima Božjim" (Setovci) koji su se ženili "kćerima ljudskim" (Kajinovci) u Postanku 6,1-4 objašnjava kako je došlo do izopačenja ljudske naravi, što je dovelo do sveopćeg potopa koji je označio kraj pretpotopnog svijeta (Post 6-9).

U vrijeme pravednog Noe "vidje Jahve kako je čovjekova pokvarenost velika i kako je svaka pomisao u njegovoj pameti uvijek samo zloća" (Post 6,5). "U Božjim očima zemlja se bila iskvarila; nepravdom se napunila." (r. 11) "I kad vidje Bog kako se zemlja iskvarila – ta svako se biće na zemlji izopačilo..." (r. 12) Ova sveopća pokvarenost odnosila se na ljudske misli i djela,

i pružila je Bogu moralni razlog da donese kaznenu presudu u obliku uništavajućeg potopa.

Moralna motivacija Biblije jedinstvena je u antičkom svijetu. Nijedna od priča o potopu poznatih na Bliskom istoku, bilo sumerska ili akadska, ne pruža moralnu motivaciju božanskog suda. Izvanbiblijski izvještaji o potopu govore o hirovitim bogovima koji šalju potop bez ikakvog moralnog povoda koji bi opravdao tako okrutan postupak. U Epu o Atrahazisu priča se da su bogovi poslali potop zato što su ljudi svojim bučnim noćnim svetkovinama ometali bogove u zasluženom odmoru.

Biblijski izvještaj, s druge strane, otkriva Boga koji izriče sud zbog nezamislivog širenja grijeha uzrokovanog krajnjom moralnom pokvarenošću čovječanstva. Božanski sud u izvještaju o potopu pokazuje da je sud bio odmazda (kazna) po svojoj naravi, da je krivcima odmjerno zasluženu kaznu na osnovi njihovih neumornih zlih djela. On također pokazuje da je sud imao ograničavajuću svrhu radi obuzdavanja grijeha. Premda je Bog najavio da će izbrisati život s lica Zemlje (rr. 7.13), on je milostivo otkrio svoju spasiteljsku namjeru za one koji će se Njemu obratiti (rr. 14-22). Božanska kazna u biblijskom izvještaju u Postanku vrši razliku i nije hirovita.

I božanska milost je bila na djelu. Objavljeno je razdoblje od stotinu dvadeset godina vremena milosti tijekom kojeg je grešno čovječanstvo bilo pozivano da se obrati Bogu i bude spašeno. Milost se također pokazala otvaranjem puta spasenja za osuđeni svijet: za vjerni ostatak trebalo je izgraditi i pripremiti korablu spasenja (rr. 17.18).

U izvještaju o potopu ponovno zapažamo određeni redoslijed: (1) umnožavanje grijeha (rr. 1-5.11.12), (2) božanska objava kazne za grijeh (rr. 6.7.13), (3) milost oprosta i spasenja (rr. 14-22; 7,1-5) i (4) izvršenje kazne, a vjerni ostatak biva spašen (Post 7,1-8,22).

4. Grijeh, božanski sud i milost za Sodomu i Gomoru

Izvještaj u Postanku 19 ponovno otkriva uzajamno djelovanje suda i spasenja. On ponovno pokazuje da Bog djeluje neposredno, ne služeći se nikakvom ljudskom silom, da izrekne i izvrši svoje kaznene sudove nad gradovima u ravnici. Dva glasnika ("anđela") došla su u grad i Lot ih je pozvao da provedu noć u njegovom domu (rr. 1-3). Neki muškarci u gradu naumili su strance izložiti neprirodnom seksualnom nasilju (rr. 4-6). Ovo odvratno ponašanje prelilo je čašu njihovog bezakonja i nebeski gosti obavještavaju Lota da zajedno s obitelji mora napustiti grad "da ne budeš zatrt kaznom grada" (r. 15).

Izvještaj završava zapisom da je Bog zatro "gradove u ravnici u kojima je Lot boravio" (r. 29). Prema tekstu u Postanku 19,24, "Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem". Jahve je bio izravni i neposredni izvršitelj uništenja pokvarenih gradova. On se poslužio prirodnim elementima da izvrši zaslužene kaznene sudove.

Ovdje, kao i prilikom sveopćeg potopa, nema božanskog napuštanja gradova, nema prepuštanja ljudima da unište sami sebe. Sam Bog zaustavlja njihovu pokvarenost. On je sudac i zatirač zlih, dok je istodobno Spasitelj vjernog ostatka. Sud, milost i spasenje međusobno se dopunjuju.

Sud opisan u Postanku postavlja uzor i model za međusobni odnos između spasenja i suda u ostalom dijelu Svetoga pisma. Savršeno djelo stvaranja stalno je izloženo utjecaju grijeha koji se stalno širi i poprima strahovite razmjere. Božanski sudovi bili su nužni u različitim prijelo-

mnim trenucima ljudske povijesti. Na djelu je božanska milost s učestalim pozivima grešnicima da se pokaju i vrate dobrom Bogu punom ljubavi, čija je namjera da spasi sve koji žele. Od nedopuštenog jedenja ploda do ubojstva, do bezobzirnog ubijanja, do potpune pokvarenosti i nasilja s nespутanim spolnim nemoralom, Bog je odgovarao sudovima koji su bili primjereni svakom pojedinačnom slučaju. Božanski sudovi spasiteljski su po namjeri za pokajane grešnike, kazneni po naravi za one koji ostanu uporni i namijenjeni da ograniče širenje grijeha.

Izvjestaj također pokazuje da Bog ostaje konačni i jedinstveni sudac. On je istodobno pravedni i milosrdni sudac i Bog koji daje svoju milost. Božanska pravda nije odvojena od božanske milosti i milosrđa. Adam i Eva su pravedno osuđeni, ali je božanska milost odgodila prijetnju smrtno kazne. Kajin je prognan, ali je na njega stavljen znak božanske milosti da bi ga zaštitio. Sveopći potop uništio je cjelokupni život na Zemlji, ali tek pošto je milosrdni Bog ponudio spasenje svim pokajanim ljudima. Božanski sudovi nisu nasumični, hiroviti ili samovoljni. Božanska pravda primijenjena je na odgovarajući način i u ograničenoj mjeri. Milost i milosrđe stoje na raspolaganju onima koji ih žele.

B. Grijeh, božanski sud i milost za narode i Izrael

Biblija, a posebno Stari zavjet, sadrži mnoge tekstove u kojima su opisani narodi kao primatelji božanske milosti. Ovaj predmet istražiti ćemo prvo u vezi s Kanaancima i poganskim narodima. Nakon toga raspravljat ćemo o pitanju božanskog postupanja u pravdi i milosti sa starim Izraelom.

1. Božanski sud i milost za Kanaance

U okviru Božjeg Saveza s Abrahamom, Gospodin je obećao da će se pobrinuti za zemlju u kojoj će živjeti Abrahamovi potomci (Post 12,7; 17,8). Stanovnici koji su boravili u zemlji prije dolaska Izraelaca trebali su dobiti priliku da upoznaju pravoga Boga i da Ga slijede.

Abrahamovi potomci postat će robovi i biti "tlačeni četiri stotine godina" (Post 15,13). Nakon toga Bog će suditi "narodu kojem budu služili" (r. 14). On je govorio o Egiptu kao tlačitelju Izraela. I tada, "za četvrtog naraštaja" (hebrejski *dôr*, "životni vijek"), oni će se vratiti u Kanaan, "jer mjera se zlodjela amorejskih još nije navršila" (r. 16). Još im je bilo osigurano vrijeme milosti kako bi stanovnici prije dolaska Izraelaca mogli upoznati pravoga Boga i Njemu se obratiti.

Čini se da se zajednički naziv "Amorejci" u Postanku 15,16 odnosi na sve narode i plemena koja su nešto poslije nabrojena u redcima 19-21. Ova ista plemena nalazimo i u popisu naroda koje je Izrael izгнаo kad je zauzeo Kanaan (Izl 13,5; Jš 3,10). Izvanbiblijski izvori o stanovnicima Kanaana, zajedno s biblijskim podacima, pokazuju kakav je bio karakter tih ljudi.

Kanaanci su njegovali nemoralne običaje, posebno kao dio svojih bogoslužja. Kanaanska religija bila je politeistička, s tim što je El bio glavno božanstvo, a Baal najaktivniji među bogovima. Atira je bila žena boga Ela, a njezin kulturni simbol bila je Ašera. Žena boga Baala bila je boginja Anat. Smrt boga Mota od ruke Anat opisana je najstrašnijim izrazima. Među žrtvama koje su Kanaanci prinostili svojim mnogobrojnim božanstvima bile su i ljudske, posebno dječje, prinošene bogu Moleku. Hramska prostitucija, praćena odvratnim nemoralnim običajima, bila je dio kulta plodnosti Kanaanaca. Razvijeno je bilo i vraćanje.

U Abrahamovo vrijeme Bog je rekao da se mjera zlodjela Amorejaca (Kanaanaca) još nije navršila (Post 15,16). Još su uživali vrijeme milosti i kušnje, vrijeme dodatnog milosrđa. Imali su priliku da upoznaju pravog Boga i da se Njemu obrate. Abraham i njegovi potomci stavljeni su u njihovu sredinu da bi im pomogli naći Boga i pravi put spasenja.

Ubrzo nakon izlaska iz Egipta, Izraelci su se suočili s Amalećanima, potomcima Ezava i njegove žene Hetitkinje (Post 36,2.10-12). Kod Refidima Amalećani su napali Izraelce (Izl 17,8-13) s leđa (Pnz 25,17.18). Posebna napomena naglašava da se Amalećani nisu bojali Boga (r. 18). Iako su preko svojeg pretka Ezava morali znati za pravoga Boga, iako su čuli što je taj Bog učinio u Egiptu, iako su vidjeli kako se Njegova moć pokazala prilikom izlaska, odlučili su prkositi. Odvratna izdaja Amalećana napunila je čašu bezakonja i nad njima su izrečeni božanski kazneni sudovi: Ja ću "spomen na Amalećane sasvim izbrisati pod nebom" (Izl 17,14). Bog se poslužio Izraelcima da porazi Amalećane koji su ih napali (rr. 6-16). Ništa manje od pravednosti, ljubav je zahtijevala da Amalećani iskuse Božje kaznene sudove.

Kada je stigao do teritorija Sihona, vladara Hešbona, Izrael je zatražio dopuštenje da priđe preko njegove zemlje s tim da plati hranu i vodu koju će potrošiti (Pnz 2,27-29). Sihon ga je odbio jer je njegovo srce otvrdnulo, a njegov duh postao uporan (rr. 30). Ovo pokazuje da je i Sihon imao priliku upoznati i slijediti putove pravoga Boga, ali je kao i faraon otvrdnuo srce i svojim se duhom usprotivio Bogu. Njegova čaša bezakonja prepunila se ovom prkosnom tvrdoglavošću. Bog će mu suditi svojom silom (rr. 32-36). Bio je to sud odmazde i kazne. Poslije je pobijeden i Og, vladar Bašana (Pnz 3,1-11). "Tako smo u ono vrijeme iz ruku dvaju amorejskih kraljeva uzeli zemlju što se nalazi s onu stranu Jordana, od potoka Arnona do brda Hermona." (r. 8)

Pad Jerihona, starog i poznatoga grada, ostvaren je čudesnim Jahvinim djelovanjem. Grad je bio dobro utvrđen, ali je sam Bog oborio njegove zidine (Jš 6,1-24). Izvještaj o bitci za Jerihon pokazuje da je Bog bio vođa. Kao sudac, izvršio je sud uz pomoć prirodnih ljudskih oruđa. Ovaj izvještaj karakterističan je za sve osvajačke ratove opisane u Starome zavjetu. Jahve je vodio Izraelce u osvajačkim ratovima. Kad bi Izraelci uzeli vodstvo u svoje ruke, žalosno bi gubili, kao što pokazuje izvještaj o zauzimanju Aja (Jš 7,1-5). Bog je pozvao Izrael da Mu posluži kao oruđe kažnjavanja, što je bila potpuna preorijentacija u ratovanju i političkoj sili u Izraelu. Bog je u svojoj teokratskoj državi nastojao pokazati da su vlast i vodstvo u Njegovim rukama. Izrael nije smio djelovati na svoju ruku. Na nesreću, Izraelci nisu dugo slijedili Božji plan.

Bog sudi narodima. Ova činjenica svrstava osvajačke ratove u posebnu kategoriju. Ljudska oruđa mogu se uporabiti kako On zapovijeda. Služeći se Izraelom, Bog pruža pouku o strašnim posljedicama grijeha, idolopoklonstva i buntovništva. Izraelov slučaj pokazuje što se događa onima koji slijede putove neznabožičkih naroda.

Bog se služi i prirodnim sredstvima kao što su tuča veličine kamena (Jš 10,11), stršljeni (Jš 24,12), epidemije (Izl 32,35) i glad (Jr 11,22). U Noine dane sud je došao vodom (Post 6-8), a prilikom uništenja Sodome i Gomore Bog se poslužio "sumpornim ognjem" (Post 19,24). Božja metoda izvršenja suda mogla je biti izravna uporaba nadnaravnih sredstava (Izl 33,2): "Pred tobom ću poslati anđela"; izravna uporaba prirodnih sredstava (voda, vatra, glad, kuga, epidemija, tuča, stršljeni) ili neizravna uporaba ljudskih oruđa (Izrael i poslije Asirija i Babilon).

Uništenje Kanaanaca, kako je opisano u Starome zavjetu, trebalo je biti izvršenje izričite božanske naredbe: "Udari ih ... nemoj sklapati s njima saveza niti im iskazuj milosti." (Pnz 7,2)

Neki smatraju da uništenje starih Kanaanaca nije u skladu s duhom božanske ljubavi i milosrđa poznatim iz Biblije. Već smo ustanovili da je uništenje Kanaanaca bilo dio šireg konteksta, da se dogodilo zbog njihove zloće, njihovih nemoralnih običaja, njihovog odbijanja da se obrate Bogu tijekom vremena milosti i buntovnog prkosa s kojim su dočekali Izraelce. Bilo je očito da četiri stotine godina vremena milosti nije ni najmanje djelovalo na njih. Oni i njihovi potomci nakon njih, ostali su buntovni i razvratni, kako to kanaanaska religija i kulturni običaji jasno pokazuju.

Biblijska slika otkriva da su ti ljudi imali mnoštvo prilika da upoznaju pravoga Boga. Abraham je živio među njima gotovo cijelo stoljeće, a zatim Izak, njegov sin, cijeli svoj život, stotinu osamdeset godina. Edomci su imali Ezava kao svojeg pretka; ipak se nisu obratili pravom Bogu. Bili su prvi koji su se okrenuli protiv Izraelaca u otvorenoj pobuni protiv Boga i protiv potreba naroda koji je putovao. Kanaanci su bili svjedoci svega što je Bog učinio Egipćanima i kako je čudesno zaštitio i brinuo se o onima koji su Ga slijedili. Kanaanci su ustrajali u svojem buntovništvu i prkosnom idolopoklonstvu, napadajući i zlostavljajući Božji narod. Božanska pravda i ljubav zahtijevali su da im bude suđeno i da osjete posljedice svojih djela, onako kako će Bog odrediti i postupiti.

2. Božanski sud i milost za narode

Proročke knjige Staroga zavjeta sadrže mnoga proročanstva o Božjim sudovima nad narodima. Prvi veliki dio tih proročanstava nalazimo u početnom dijelu Knjige proroka Amosa (Am 1,3-2,16). Riječ je o Sircima (rr. 3-5), Filistejcima (rr. 6-8), Tircima (Am 1, rr. 9.10), Edomcima (rr. 11.12), Amoncima (rr. 13-15) i Moapcima (Am 2,1-3), ali i o Judi (rr. 4.5) i Izraelu (rr. 6-16).

Svako od ovih proročanstava započinje uvodnom frazom: "Ovako govori Jahve" – otkrivajući na taj način da sudovi dolaze od Jahve. U svakom od tih proročanstava za Jahvu je uporabljeno prvo lice jednine kao u izrazu: "Za tri zločina, za četiri zločina ... pustit ću ..." Time se potvrđuje da je Jahve aktivno uključen u kaznene sudove za učinjene prijestupe kojima je napunjena čaša bezakonja svakog naroda. Bog smatra da je svaki narod odgovoran za ono što je učinio.

Kazneni sudovi nisu utemeljeni na nekom automatskom ili mehaničkom odnosu između djela i posljedice u kojemu Bog ostaje neaktivan, a za učinjeno djelo automatski slijede posljedice. Jahve se uvijek iznova opisuje kao Biče koje je aktivno uključeno u postupak suđenja tijekom odvijanja povijesti. Postoji božansko moralno mjerilo po kojem se narodi trebaju ravnati.

I drugi mali proroci sadrže proročanstva protiv naroda. Nalaze se u Joelu (Jl 3,9-17), Sefaniji (Sef 2,4-15), Obadiji (Ob 1-6) i Zahariji (Zah 9,1-6). Cijela Knjiga proroka Jone govori o sudu i milosti prema Asircima (i prema samome Joni).

Knjiga proroka Izaije sadrži niz proročanstava o sudu: protiv Babilona (Iz 13,1-22), Asirije (Iz 14,24-27), Filistejaca (rr. 29-32), Moabaca (Iz 15,1-16,14), Sirije (Iz 17,1-14), Etiopije (Iz 18,1-7), Egipta (Iz 19,1-17; 20,3-6), Edoma i Arabije (Iz 21,11-17) i Tira (Iz 23,1-18). Tekstovi u Jeremiji 46-51 i Ezekielu 25-32 sadrže daljnja proročanstva protiv naroda. Ova proročanstva

o sudu nad narodima pokazuju da je Bog doista sudac svim narodima i da je Njegovo područje sudske aktivnosti isto tako sveobuhvatno kao i grijesi i krivnja naroda (Jr 51,2-23.25.26).

Izraz "dan Gospodnji" označava dan suda protiv stranih naroda (Iz 13,9; Jr 46,10), ali i protiv Izraela (Am 5,18-20).

I Knjiga proroka Daniela govori o suđenju narodima prije posljednjeg suda. Iako je osnovna tematika knjige apokaliptička eshatologija, postoji jasna povijesna veza od vremena babilonskog kraljevstva (Dn 2,28), preko povijesnog razdoblja Medije i Perzije (Dn 8,20), Grčke (r. 21) i Rima s "malim rogom", pa do "vremena svršetka" (rr. 17.19; 11,40; 12,1). Sudi se svakom od četiri kraljevstva i svako doživljava kraj (Dn 7,11-12). Bog ne samo što ima predznanje o povijesnom redosljedju naroda pa unaprijed otkriva njihov uspon, aktivnost i pad, već je aktivno uključen u oblikovanje povijesti. On "ruši i postavlja kraljeve" (Dn 2,21). On je veliki Sudac narodima i povijesti ovoga svijeta.

3. Božanski sud i milost za stari Izrael

Izrael je utemeljen kao narod božanskom intervencijom u povijesti. Na gori Sinaju Bog je milostivo sklopio Savez s naraštajem u pustinji (Izl 19-24). Naraštaj izlaska iskusio je otkupljenje, spasenje i oslobođenje iz duhovnog i fizičkog ropstva (Izl 1-18). Sinajskim Savezom uspostavljen je duboki odnos s Bogom (Izl 19,1-6).

Bog je u Savez s Izraelom ugradio svoj sveopći moralni Zakon kao sredstvo i pomoć za uspješan život. On će upravljati njihovim odnosom ljubavi prema Bogu (prve četiri zapovijedi) i prema bližnjima (preostalih šest zapovijedi Dekaloga). Tako im je Dekalog na raspolaganje stavio sažete norme koje su trebale upravljati svim odnosima između čovjeka i Boga i ljudi međusobno.

Obredni zakon koji je bio dan starom Izraelu trebao je onima koji su pali u grijeh omogućiti da dobiju oprost, da grijeh koji su učinili bude pomiren zamjениčkom žrtvom za grijeh i da grešnik potpuno obnovi svoj Savez sa svetim Bogom. Svrha obrednog zakona bila je zbrinjavanje Izraelovih grijeha sve dok jedina istinska Žrtva budućeg Mesije ne ispuni svoju ulogu. Zakoni o prehrani (Lev 11,2-23.41-45; Pnz 14,3-21) sežu u vrijeme davno prije nastanka Izraela (Post 9,2-4) i nastavljaju vršiti svoju ulogu i nakon izraelskih vremena (Dj 15; Hasel, str. 1991; vidi BP v. 10. 2002 - Svetište, I. B. C).

Svi ovi zakoni – različiti po podrijetlu, svrsi i funkciji – bili su osnova Božjeg plana sa starim Izraelom. "Prema tome, u Izraelu su svi zakoni ukazivali na Jahvu kao Gospodina i Suca. Odatle i jedinstvenost starozavjetnog odnosa prema Bogu. Teološka uporaba pravnih izraza moguća je jedino kad vjera u bogove prirode zamijeni vjera u Boga kao Osobu, Boga koji je uspostavio povijesni odnos s narodom koji Mu služi." (TDNT, sv. 3, str. 925) Savez koji obuhvaća sveopće i vremenski ograničene zakone, temelj je i razlog Bogu da sudi Izraelu kad ga prekrši.

Sud nad Izraelom povezan je s blagoslovima i prokletstvima Saveza. Na kraju dugog nabrajanja zakona, pravila i uredaba Saveza (Pnz 5-26), pojavljuju se blagoslovi i prokletstva Saveza (Pnz 27; 28). U Ponovljenom zakonu 30 Mojsije preporučuje Izraelu da izabere "život i sreću" (r. 15), a ne "smrt i nesreću" (r. 15) i "prokletstvo" (r. 19), da ostane vjeran Bogu Saveza. I Levitski zakonik uspoređuje blagoslove (Lev 26,3-13) i prokletstva Saveza (rr. 14-39). Povijest Izraela ispunjenje je ovih blagoslova i prokletstava.

Tragično je što je Izrael uvijek iznova ustajao protiv svojeg milostivog Boga Saveza i Njegovih zakona. Da bi ponovno vratio Izraela u pravi odnos, Bog je slao svoje proroke s pozivima na pokajanje i opomenama o strašnim posljedicama njihovih postupaka. Jahve je mnogo puta podizao protiv Izraela “parnicu” (hebrejski *rib*; Hoš 4,1-3; Mih 6,1-8).

Jahvina “parnica” protiv Izraela detaljno je prikazana u Miheju 6,1-8. Prvo dolazi poziv Izraelu da sluša (r. 1) jer Gospodin ima parnicu (*rib*) sa svojim narodom (r. 2). On svoj slučaj iznosi pred planine, bregove i temelje Zemlje (r. 1.2). Postavlja pitanja optuženima i traži da se brane (r. 3). Objavljuje kakvu je skrb ukazivao Izraelu i potvrđuje da ima pravo na njega (rr. 4.5). Izrael odgovara pitanjem kakva bi vrsta žrtve bila dovoljna da se ukloni otuđenost od Jahve (rr. 6.7). Prikladan odgovor glasi da to ne može biti neka prazna životinjska žrtva, već život u vjeri i pokornosti Bogu: “Objavljeno ti je, čovječe, što je dobro, što Jahve traži od tebe: samo činiti pravicu (*mišpāt*), milosrđe (*hesed*) ljubiti i smjerno sa svojim Bogom hoditi.” (r. 8) Izrael treba živjeti u skladu s blagoslovljenim obvezama Saveza, s njegovim normama i zakonima. Odgovor poziva na žrtvu, ali vanjske životinjske žrtve vrijede jedino ako je prvo prinesena unutarnja žrtva samoga sebe, prikazana u istinskom obraćenju Bogu.

Izraz “dan Jahvin” pojavljuje se prvo u Amosu 5,18-20. Ovaj izraz nalazimo šesnaest puta u šest različitih proročkih knjiga. Ali ako uzmemo u obzir slične izraze kao što su “Gospod ima dan”, “dan gnjeva svojega”, “u dan onaj”, “u onaj će dan” i “u dan kad”, nalazimo preko dvije stotine takvih tekstova, prvenstveno u proročkim knjigama Staroga zavjeta. U Starome zavjetu ima dovoljno dokaza da izraz “dan Jahvin” često izražava misao o danu suda protiv Njegovog naroda Izraela.

Omiljeno shvaćanje mnogih Izraelaca u Amosovo doba bilo je da će “dan Jahvin” biti dan opravdanja za Izrael jer će ih Jahve doći izbaviti kad ih ugroze neprijatelji. Međutim, Amos objavljuje: “Jao vama što žudite za danom Jahvinim! Što će vam biti dan Jahvin? Tama, a ne svjetlost. Bit će vam ko onom što uteče lavljim raljama, a sretne ga medvjed; kad uđe u kuću i stavi ruku na zid, a ujede ga zmija. Neće li dan Jahvin biti tama, a ne svjetlost? Mrklina, a ne sunčan sjaj?” (Am 5,18-20) Ova suprotnost onome što se obično vjerovalo trebala je trgnuti Izraela iz lažne sigurnosti i navesti ga da ozbiljno razmisli o svojoj velikoj buntovnosti. Cilj joj je bio da objavi što će ih snaći i tako ih vratiti Gospodinu prije nego što bude prekasno. Ako ustraju u svojoj pokvarenosti, Bog će suditi svojem narodu i zaslužno ga kazniti zato što je raskinuo svoj Savez s Njim.

Svrha božanskog suda bila je da suoči Izrael sa stvarnošću puta koji vodi u smrt, koji su sami izabrali kad su odbacili Njegov dragocjeni Savez. Ako nastave ići tim putem, moraju znati da će to značiti odvajanje od života i Boga koji im je dao život i odvesti ih u propast i smrt koju će im zadati njihov vlastiti Bog. Također će služiti pročišćenju Izraela kako bi milostivo vratio svoj narod. Bog se služi sudom kao što se ljevač služi vatrom da ukloni svaku trosku i stranu primjesu (Iz 1,22-25). Sud će donijeti pravednu i pravilno odmjerenu kaznu za njihova zlodjela. Njihovi grijesi, prijestupi i svako zlo zahtijevaju pravdu; zlo se treba ispraviti.

Izrael je nastavio ići putem pobune i doživio sud. Plemena sjevernog kraljevstva, nakon mnogih opomena i poziva da se vrate Bogu, konačno su odvedena u asirsko ropstvo 722. g. pr. Kr. Južno Judino kraljevstvo doživjelo je neizbježan i tragičan kraj 586. g. pr. Kr., i opet nakon što je narod odbacio mnoštvo glasova proročkih opomena i savjeta.

Danielova poznata molitva (Dn 9,4-19) govori o Bogu koji čuva "Savez i naklonost onima koji tebe ljube i čuvaju zapovijedi tvoje" (r. 4), i o "nevjernosti" Izraela prema Bogu (r. 7). Daniel priznaje da narod nije slušao zakone "što nam ih dade po svojim slugama, prorocima" (r. 10). On govori kako se "na nas izlila kletva i prokletstvo, kako je zapisano u Zakonu Mojsija" (r. 11), poziva se na Božja "velika smilovanja" (r. 18) i priznaje sve grijeha i traži oprost (rr. 9,19). Bog je svoju veliku sućut, milosrđe i milost prema svojem narodu pokazao time što je dopustio da se vrati u svoju zemlju i ponovno podigne hram i grad Jeruzalem (Ezr 1,2-4; 6,6-12; 7,11-26; Neh 1,2). Izraelu je dodijeljeno razdoblje od "sedamdeset sedmica" ili 490 godina (III. B. 1. a) posebnog vremena milosti. Na kraju tog vremena Mesija će umrijeti i tada će prestati "žrtva i prinos" (Dn 9,24-27). U svim tim događajima Bog se pokazao gospodarom povijesti. On je vodio svoj narod kad god je bio spreman slušati. Na svoje posebne tajanstvene načine On ima konačnu riječ u svjetskim zbivanjima. Današnje rasprostranjeno vjerovanje da je Bog sentimentalni i ljubazni starac koji okreće glavu od zla i voli ljude bez obzira na to što čine, nikako se ne uklapa u sliku koju o Bogu pruža Sveto pismo.

C. Božansko suđenje

Sveto pismo dosljedno svjedoči da božanski Sudac ljude, ali i Sotonu i njegove anđele, smatra odgovornima za sve što su učinili. Ovaj dio našeg proučavanja odnosi se na najvažnije ulomke koji govore o Božjoj ili Kristovoj sudačkoj ulozi.

Abraham postavlja pitanje: "Zar da ni Sudac (*šōpēt*) svega svijeta ne radi pravo (*mišpāt*)?" (Post 18,25) Ova zvučna potvrda da je Bog "Sudac svega svijeta" povezana je sa snažnom potvrdom da će suditi "pravo".

Božansko samootkrivenje Mojsiju potvrdilo je da je Gospodin Bog "milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću, iskazuje milost tisućama, podnosi opačinu, grijeh i prijestup, ali krivca nekažnjena ne ostavlja, nego kažnjava opačinu otaca na djeci – čak na unučadi do trećega i četvrtoga koljena" (Izl 34,6,7). U svojem samootkrivenju Bog povezuje milost i sud, ljubav i kaznu. On također potvrđuje da je milosrdni i milostivi Bog pravedni sudac koji krivca ne ostavlja nekažnjena. Ove božanske riječi ponavljaju se u cijelome Svetom pismu (Br 14,18; Pnz 5,10; Ps 86,15; Jl 2,13; Jon 4,2; Nah 1,3).

Druga zapovijed objavljuje da će Bog kazniti "grijeha otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena" (Izl 20,5). Bog je sudac, ali sudi s ljubavlju i sućuti, i jedino će oni "koji me mrze" (Ps 69,5), koji odbijaju živjeti u skladu s Njegovom voljom, iskusiti ovaj božanski sud.

Psalmisti imaju mnogo za reći o božanskom suđenju. "Ali Jahve dovijeka stoluje, postavi prijesto svoj da sudi: sam po pravdi sudi krug zemaljski, izreče pucima osudu pravednu." (Ps 9,7,8) On sudi zemlji "po pravdi" (*mišpāt*) i izriče "osudu pravednu" (*šedeq*) zato što je "pravedan sudac" (Ps 7,12); temelj Njegova prijestolja je "Pravda i Pravednost" (Ps 89,15; 97,2). "Nebesa objavljuju pravednost njegovu: on je Bog sudac." (Ps 50,6) Gospodin "dolazi suditi zemlji. Sudit će svijetu u pravdi i narodima u istini svojoj" (Ps 96,13). Psalmist se moli: "Ustani, Bože, i sudi zemlju, jer si s pravom gospodar svih naroda." (Ps 82,8)

Prorok Izaija izjavljuje: "Jer Jahve je sudac naš, Jahve naš vojvoda, Jahve je kralj naš – on će nas spasiti." (Iz 33,22) Redosljed Sudac-Zakonodavac-Kralj-Spasitelj zadivljuje svojom sveobuhvatnošću i izvanrednom sažetošću.

Nebeski Sudac vidi ono što ljudi ne vide jer On gleda u srce. Bog razumije sve pobude i poticaje ljudskih postupaka. On vidi i razumije sve strane dokaza u samom čovjeku, sve društvene elemente, perspektive nastale iz pobuda i naslijeđene sklonosti ljudskog roda. Psalmist potvrđuje: "Ta on poznaje tajne srdaca!" (Ps 44,22) Gospodin je rekao Samuelu: "Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu." (1 Sam 16,7) Bog brani tlačene i progonjene, brani sirote i udovice (Ps 10,18; 35,24). Nakon što je poštedio život kralju Šaulu, David mu kaže: "Jahve neka sudi između mene i tebe, Jahve neka me osveti na tebi, ali se moja ruka neće dići na tebe." (1 Sam 24,13) Zatim dodaje: "Jahve neka bude sudac, on neka sudi između mene i tebe, neka ispita i brani moju stvar i neka mi pribavi pravdu: neka me izbavi iz tvoje ruke!" (r. 16)

Mesijanski "izdanak pravedni" (Jr 23,5) bit će prozvan "Jahve, Pravda naša" (r. 6). Mesija donosi spasenje i pravdu svome narodu. I spasenje i sud utemeljeni su na Njegovog pravednosti. Božanska pravednost je "ko bujica silna" (Am 5,24).

Božanska pravda sljedeća je bitna strana Božje naravi koja se očituje u Njegovom sudu. Hebrejski izraz *mišpāt* u Psalmu 89,15 i 97,2 treba shvatiti kao pravdu koja proizlazi iz božanskog suđenja. Ovdje izraz "pravda" ima pozitivan prizvuk. Božanski sud nad nevinima pokazat će da su pravedni i da su zato opravdani. Vjerni čekaju pravdu od Boga i raduju joj se (Ps 48,12; 97,8). Pravednici kažu: "Na stazi tvojih sudova željno te, Jahve, čekamo" (Iz 26,8) na posljednjem sudu.

Novi zavjet dalje razvija temu o božanskom suđenju koja je već bila otkrivena u Starome zavjetu. Bog je "sudac svega" (Heb 12,23). Apostol Pavao spominje očitovanje "Božje pravde u suđenju" (Rim 2,5) u dan gnjeva (vidi r. 3) i potvrđuje da će Bog suditi svijetu (Rim 3,6).

Kao što je već rečeno, Bog Otac predao je sud svojem Sinu. "Jer otac ne sudi nikomu, već je sav sud dao Sinu." (Iv 5,22) Isus Krist je dodao: "Dao mu je i vlast da sudi, jer je Sin Čovječji!" (r. 27) Petar i Pavao naučavaju isto. Petar svjedoči da Ga je "Bog postavio za suca živih i mrtvih" (Dj 10,42). Pavao potvrđuje da je Bog "odredio dan kad će pravedno suditi svemu svijetu preko čovjeka koga odredi za to, i svima pruži jamstvo uskrisivši ga od mrtvih" (Dj 17,31). Pavao dalje tvrdi da će Bog kao Sudac "prema mojem Evanđelju – suditi ljudske tajne po Isusu Kristu" (Rim 2,16). Budući da Otac sudi preko Sina, "pravedni sud Boga" (r. 5 – JB) i "sud Kristov" (2 Kor 5,10) jedno su te isto.

U dvadesetak tekstova u Starome zavjetu sud proizlazi iz Svetišta/Hrama, bilo na Nebu, bilo na Zemlji. Više od dvije trećine spomenutih tekstova govori o božanskom suđenju dvjema skupinama onih koji tvrde da pripadaju Božjem narodu, o suđenju vjernima i nevjernima, dok se ostali tekstovi bave suđenjem narodima (Shea, 1992, str. 1-29). U svim ovim tekstovima Bog ili Krist sude iz Svetišta/Hrama.

D. Božanski sud po djelima

Misao o suđenju po djelima prožima nauk Staroga zavjeta, a preuzimaju je sam Isus (Mt 7,17.18; 25,31-46; Iv 15.1-11) i Pavao (Rim 2,13; 1 Kor 3,8.13-15). Ista se misao ponavlja u Otkrivenju (Otk 20,12; 22,12).

Vjernikov život vjere donosi plodove vjere putem "djelotvorne vjere, požrtvorne ljubavi" (1 Sol 1,3). "Djelotvorna vjera" opravdanog vjernika plod je opravdanja i očitovanje posvećenog

života koji vodi Sveti Duh. Ljudska djela ni na koji način ne pridonose spasenju vjernika. Ona su plod spasenja, ali ne i sredstvo za stjecanje spasenja.

Neki su zapazili da postoji prividna suprotnost između izjave da se opravdanje stječe vjeron neovisno o djelima i isto tako jasne izjave da se božansko suđenje vrši prema djelima. Neki ulomci, ako ih čitamo same ili izvan konteksta, mogu izazvati zabunu. Tekst u Levitskom zakoniku 18 glasi: "Zato držite moje zakone i moje naredbe: tko ih vrši u njima će naći život. Ja sam Jahve." Srž ovog teksta ponavlja se u Luki 10,27.28; Rimljanima 10,5 i Galaćanima 3,12.

Kontekst ulomka u Levitskom zakoniku pokazuje da je ova izjava dio šireg okvira sklapanja božanskog Saveza sa starim Izraelom. Izrael je prihvatio život koji mu je Bog dao izbavivši ga iz egipatskog ropstva, kad je obećao da će živjeti u okviru normi Saveza koje je Bog objavio. Nigdje nema nagovještaja da će Izrael ikada biti spašen svojim djelima. Ako Izrael ostane u okvirima Saveza i njegovih milostivih odredbi, njegova će djela pokazati da su živjeli na osnovi svojeg odnosa vjere s Bogom. Silom koja osposobljava dobivenom od Boga, moći će činiti što je pravo i živjeti.

U Levitskom zakoniku 18,5 nema nagovještaja da se spasenje može zaraditi. Izrael je već bio spašen; Bog im je sada jedino rekao kako mogu ostati u tom stanju spasenja. Osigurano spasenje i dalje će im pripadati ako svojim dobrim djelima pokažu da ga stalno ne prekidaju buntovničkim postupcima. Oni mogu živjeti po milosti s tim što će im Bog neprestano davati snagu.

Od Izraela se očekivalo da vrši Božji zakon kao odgovor ljubavi na milostivo izbavljenje koje im je Bog osigurao (Lev 18,30; 19,3.4.10.25.31; 23,22; 24,22; 25,17; 26,1). Za otkupljeni Izrael Zakon je bio način življenja, ali ne i sredstvo za dobivanje života i otkupljenje. Zakon je trebalo vršiti, ali ne zato da se stekne ovozemaljski život ili vječni život u budućnosti. Spašeni grešnici trebali su ga vršiti kao način življenja.

Osim toga, pogodbeni način u Levitskom zakoniku 18,5 pokazuje da se radi o uvjetovanosti. Uvjet nije bio da bi se vršenjem Zakona živjelo sada na Zemlji ili poslije u vječnosti, već se uvjet odnosio na uživanje svih zavjetnih blagoslova novog života nakon oslobođenja iz egipatskog ropstva. Svrha nije bila da se uspostavi novi život u Bogu, već da se započeti život vjere uživa u potpunosti stalnim dobivanjem božanske milosti (Pnz 5,33). Vršnje Zakona bilo je uvjet za održavanje blagoslova Saveza. Ako bi vjernik odstupio od puta života i krenuo na putove pobune, Gospodin mu više ne bi osigurao sve blagoslove Saveza.

Kontekst Levitskog zakonika 18,5 otkriva da se ova uputa odnosila na život posvećenih, a ne na proces opravdanja ili stjecanja spasenja. Izraelac koji je ostao u Savezu morao se odvojiti od odvratnih postupaka i idolopokloničkih običaja svojih poganskih susjeda (rr. 3.30). Ova uputa nije govorila o spasenju djelima, već o spasenju koje djeluje, spasenju koje se očituje u djelima i postupcima u skladu sa svetim Bogom koji je Izrael učinio svetim narodom odvojivši ga od svijeta. Ona se odnosila na posvećeni život i na način na koji se on odvija.

Na kraju, bolji prijevod rečenice "tko ih vrši, u njima će naći život" jest "tko ih vrši, imat će po njima život" (Lev 18,5 – Ša) U Rimljanima 10,5 i Galaćanima 3,12 uporabljen je grčki prijedlog *en* koji se obično prevodi "u njoj", izražavajući tako instrumentalno značenje prijedloga *en* u smislu "od nje". Međutim, izgleda da je bolje grčki prijedlog ovdje prevesti u smislu lokativa. U tom slučaju mogao bi se prevesti "u okviru nje". Ako je u ovom slučaju upora-

bljen lokativni smisao, držanje Zakona nije sredstvo spasenja, nego kontekst, horizont i okvir spasenja u kojemu se treba odvijati život vjernika. Sve u svemu, navodna suprotnost između opravdanja vjerom i suđenja po djelima zapravo ne postoji. "Ali sada, dok služite Bogu, pošto ste oslobođeni od grijeha, imate za rod posvećenje, a svršetak (*telos*) vječni život." (Rim 6,22) Smjer kretanja je od opravdanja milošću po vjeri prilikom obraćenja, prema životu vjere kojim živimo u okviru, horizontu i kontekstu posvećenja u smislu poslušnosti po vjeri "koja očituje svoju snagu ljubavlju" i završava konačnim rezultatom (grčki *telos*), "vječnim životom" koji ćemo u potpunosti iskusiti prilikom Kristovog drugog dolaska. Ovaj redosljed iskustva ide od prošlosti (opravdanje milošću po vjeri) preko sadašnjosti (posvećenje vjerom koje se pokazuje u dobrim djelima) i dostiže vrhunac u budućnosti (puni vječni život; vidi Spasenje, III. B).

E. Osvetnički sud i prirodne posljedice čovjekovih djela

Neki tvrde da se Bog ne upušta u osvetničko, kazneno suđenje. Ovo mišljenje temelji se na razumijevanju Boga koje priznaje samo dio biblijske slike, a ostale dijelove smatra zastarjelima i/ili primitivnima i da pripadaju nekom drugom vremenu i/ili kulturi koja nema veze s našom. Oni tvrde da sud i kazna nisu određeni božanskim normama ili zakonima. Umjesto toga, "radi se o konceptu djelovanja s ugrađenim posljedicama" (Koch, str. 68). Prema njima, sud i kazna prirodno proizlaze iz samog grijeha ili zločina. Prema tom shvaćanju, kažnjavanje je prirodno, a ne božansko djelovanje, posljedica zla. Sud i kažnjavanje automatske su ili "ugrađene posljedice nekog postupka" (Isto, str. 82). One nisu posljedica božanske reakcije na kršenje prethodno uspostavljenih normi i zakona. U tom smislu, *usud* nastaje djelovanjem čovjeka bez ikakvog Božjeg miješanja, bilo izravnog, bilo neizravnog.

Biblija stalno ističe da je grijeh prekršaj božanskih normi i zakona. Božansko suđenje grijehu i grešnicima nije neovisno o tim zakonima. Postoji, prema tome, božanska odmazda, i to nije prirodna kazna, sudbina koju određuje samo čovjekovo ponašanje. Već smo zapazili da su božanski sud i kazna primjereni učinjenom grijehu ili zlu. Kazna je posljedica odgovarajućeg božanskog suda.

Odmazda je odgovarajuća i pravedna nagrada ili kazna izrečena pojedincu, zajednici, društvu, narodima i na kraju cijelom svijetu. Božanska odmazda je odgovarajuća plaća za učinjena djela. To je božanska nagrada ili kazna ovisno o učinjenim dobrim ili zlim djelima. Ovo je dosljedno naglašeno u svim tekstovima o božanskom sudu od Postanka do Otkrivenja.

Bog nije odbacio čovječanstvo i prepustio ga samome sebi, kao što tvrdi deizam sa svojom slikom Boga koji više ne sudjeluje u odvijanju povijesti. Teologija odsutnog Boga (*deus absconditus*) nije prikazana u Bibliji. Sam Bog je bio uključen, aktivno i izravno, u izazivanje potopa (Post 6-9) i uništenje gradova u ravnici (Post 19,24.25). Ljudska oruđa ne mogu manipulirati prirodom da bi izazvala svoju konačnu propast. Sam Bog stupa na pozornicu povijesti i ponekad čak mijenja postojeće prirodne zakone kako bi izvršio zasluženu kaznu. U isto vrijeme nastoji donijeti spasenje onima koji Mu odluče ostati vjerni. Ostatak vjernih mnogo puta će stjecati iskustvo izbavljenja od sigurne smrti zahvaljujući odlučnim spasiteljskim Božjim intervencijama (Hasel, 1980a). Posljednji vjerni ostatak vidjet će Krista kako dolazi na nebeskim oblacima i On će ih, zajedno s onima koji su uskrsnuli u prvom uskrsnuću, uzeti da budu zauvijek s Njim.

Dosljedna biblijska slika suda tijekom ljudske povijesti suprotna je teologiji o nepostojanju odmazde, koja tvrdi da je Bog jednostavno napustio ljudska bića povlačeći se iz svih njihovih poslova i dopušta da sami sebe unište. Ona se protivi i mišljenju da će automatska sudbina, prouzročena ljudskim djelima, dovesti do kažnjavanja u kojem Bog uopće neće sudjelovati. Ovu dosljednu biblijsku sliku čvrsto podupiru biblijski dokazi koji se odnose na posljednji sud i koje ćemo razmatrati u sljedećem dijelu naše rasprave.

III. Božanski sud i kraj povijesti: posljednji sud

Božanski sud na kraju povijesti vrhunac je teme o konačnom sudu u Bibliji. Prethodna rasprava pokazala je da se Božji sudovi ponavljaju. Tema o božanskom sudu u Bibliji zahtijeva da posebnu pozornost posvetimo sudu na kraju povijesti, koji će se, kao što znamo, produžiti i nakon njezinog isteka. Ovaj dio našeg proučavanja iz biblijske perspektive, u kršćanskoj se teologiji naziva "posljednjim" ili "konačnim sudom". Biblija spominje tri glavne faze posljednjeg suda i svaka od njih zahtijeva našu pozornost. Proučavanje najvažnijih biblijskih tekstova koji govore o posljednjem sudu, iznesenih na pregledan i sažet način, bit će naš prvi zadatak. Zatim ćemo pozornost posvetiti tekstovima koji se bave pojedinostima svih triju faza posljednjeg suda.

A. Sažet prikaz sveopćeg posljednjeg suda

1. Sveopći posljednji sud u spisima starozavjetnih proroka

Prorok Joel govori o "Jahvinu danu" (Jl 1,15) u koji će Bog suditi "svim okolnim narodima" (Jl 4,12) u "Dolini Odluke" (r. 14). U to vrijeme Božji narod se nema čega bojati jer je "Jahve utočište svome narodu" (r. 16).

U Izaiji nalazimo najvažnije ulomke koji se bave sveopćim posljednjim sudom. Izaija 2,6-22 veličanstvenim riječima slika prijelaz sa suda nad Izraelom (rr. 6-11) na sveopći sud "oholih i bahatih, protiv volje sviju što se uzvisiše" (r. 12; vidi r. 17). Bit će to "dan suda" (r. 12 - Ša). Prijelaz s lokalnog suđenja Izraelu na sveopći sud otkriva da su Božji sudovi tijekom ljudske povijesti znakovi koji najavljuju sveopći sud na kraju povijesti. Ovaj sveopći sud obuhvaća potres (Iz 5,25), ali i pokušaj ljudi da se sakriju u "šupljine pećina i u raspukline stijena" (Iz 2,21; Otk 6,15.16).

"Jahvin dan" u Izaiji 13,6.9 opisan je kao sveopći. Taj će dan suda doći kao "pohara ... Svemoćnog" (r. 6), kao "gnjev i jarost" (r. 9). Riječ "Babilon" u prvom retku možemo uzeti kao simbol svih sila zla, što je čest slučaj u Bibliji, jer će Gospodin kazniti "svijet za zloću" (r. 11). Gospodin će uništiti "svu zemlju" (r. 5). Kao rezultat, Zemlja će biti pusta, a grešnici uništeni (r. 9). U taj dan suda Bog će "nebesa ... protresti, maknut će se zemlja s mjesta" (r. 13).

Izaija 24-27, takozvana "Izaijina apokalipsa", opisuje apokaliptički posljednji sud. Božji sud obuhvaća sve što je stvoreno (Iz 24,1). "Opustošena će biti zemlja, opljačkana sasvim, jer je Jahve odlučio." (r. 3) Do zagađenja Zemlje došlo je "jer prestupiše Zakon, pogaziše odredbu, Savez vječni razvrgoše" (r. 5).

Ali u tim poglavljima ima i nade. Ostatak će biti sačuvan. Sačinjavat će ga oni koji žude za Gospodnjim imenom (Iz 26,8) i časte Njegovo sveto ime (r. 13). Ostatak će imati "tvrd grad"

(r. 1), po svemu sudeći Božji grad, što je sveobuhvatan pojam. Svi vjerni građani su toga grada. Novi zavjet govori o tom gradu kao "nebeskom Jeruzalemu" (Heb 12,22; 11,16) i o vjernima koji su zapisani u njemu (Heb 12,23).

"Izajijina apokalipsa" sadrži prvu najavu uskrsnuća od mrtvih u apokaliptičkoj literaturi (Hasel, 1980b, str. 267-276): "Tvoji će mrtvi oživjeti, uskrsnut će tijela. Probudite se i kličite, stanovnici praha!" (Iz 26,19) Glagoli "oživjeti", "uskrsnuti" i "probuditi se" samo su tehnički izrazi za uskrsnuće. "Stanovnici praha" (vidi Job 7,21; 20,11; 21,26) jesu mrtvi koji počivaju u svojim grobovima. "Izajijina apokalipsa" ne samo što objavljuje kazneni sud nad zlima, već postiže vrhunac u fizičkom uskrsnuću pravednih.

Uskrsnuće se pojavljuje u još izrazitijem obliku u Danielu 12,1-3. I ovdje je povezano sa sveopćim sudom. Oni koji se pokaju i budu pripadali Bogu, tom će prigodom uskrsnuti (Dn 12,2; vidi Hasel 1980b, str. 276-281).

2. Sveopći posljednji sud u Isusovom nauku

Obično se smatra da se Isusova izjava: "Jer kako budete sudili, onako će se i vama suditi" (Mt 7,2), odnosi na posljednji sud.

Usporedba o mreži (Mt 13,47-50) opisuje posljednji sud. Uhvaćene su svakovrsne ribe; "dobre" su zadržane, a "loše" odbačene (r. 48). "Tako će biti i na svršetku svijeta. Izići će anđeli, odijelit će zle od pravednika te će ih baciti u ognjenu peć, gdje će biti plač i škrgut zuba." (rr. 49-50)

Druga usporedba o sudu je ona o pšenici i ljulju (Mt 13,24-30.37-43). Ona završava slikom žetve: "Ostavite oboje neka raste do žetve! U vrijeme žetve reći ću žeteocima: Pokupite najprije ljulj te ga svežite u snopove da se spali, a pšenicu saspite u moju žitnicu!" (r. 30)

Svakako treba nešto reći o usporedbama o mreži i pšenici i ljulju. Prvo, vjernici su pozvani na strpljenje. I dobre i loše ribe uhvaćene su zajedno; pšenica i kukolj rastu zajedno. Ljudska bića nisu sposobna uspješno izvesti razdvajanje (r. 29). To djelo dodijeljeno je anđelima. To nije posao za ljude.

Drugo, Bog određuje vrijeme razdvajanja. Bit će to vrijeme kraja svijeta (Mt 13,39.40). To vrijeme još nije došlo; prema tome, pokajanje je još moguće (Lk 13,6-9).

Treće, ove usporedbe govore o posljednjem sudu kao sveopćem događaju. Ljulj i loše ribe prikupljaju anđeli za konačno i trajno uništenje (Mt 13,41.42.50). Pravednici će, međutim, "zasjati poput sunca u kraljevstvu Oca svojega" (r. 43).

Usporedba o svadbenom ruhu (Mt 22,1-14) govori o kralju koji pregledava "zle i dobre" goste pozvane na gozbu. Pregled prije same svadbene gozbe odnosi se na istražnu fazu posljednjeg suda. Nakon pregleda kralj baca nedolično odjevenog gosta u "tamu gdje će biti plač i škrgut zuba" (r. 13). Ovdje istraga i osuda prethode kasnijem izvršenju kazne.

Usporedba o deset djevice (Mt 25,1-13) nagovještuje odgađanje dolaska Isusa Krista (Mt 25,5), premda naglašava sigurnost Njegova povratka (r. 6). Ona otkriva da nisu svi koji tvrde da su Kristovi sljedbenici spremni za odgodu. Zaručnik je morao reći ljudim djevicama: "Zaista, kažem vam, ne poznajem vas." (r. 12) Ova presuda otkriva da nisu Kristovi sljedbenici svi koji tvrde da Mu pripadaju.

Usporedba o ovcama i jarcima (Mt 25,31-46) ima značajno mjesto u kontekstu Mateja 24,25 – posljednjeg vremena i Kristovog dolaska. Ona počinje dolaskom Sina Čovječjega u

slavi (Mt 25,31). Svi će se narodi okupiti i tada će se odvojiti ovce od jaraca (r. 32). Ovce su "pravednici" (rr. 33.37), a jarci nepravednici (rr. 33.41-45). Kralj će suditi pripadnicima naroda dijeleći ih prema onome što su učinili "jednomu od ove moje najmanje braće" (r. 40), Njegovim sljedbenicima. Oni koji ne pomažu Kristovoj braći i sestrama bit će određeni za "oganj vječni što je pripremljen đavlu i anđelima njegovim" (r. 41). Taj oganj je "muka vječna". No pravednici će ući u "život vječni" (r. 46).

Ova usporedba prikazuje Kristov drugi dolazak nakon kojega slijedi sud nad narodima preko Sina Čovječjega koji sjedi na svojem prijestolju slave (rr. 31.32), i završava izvršnom fazom, kad će bezakonici otići "u muku vječnu" (r. 46).

U Ivanu 12,47.48 Isus izjavljuje: "Ako tko čuje moje riječi, a na vrši ih, neću ga ja osuditi (*krinō*), jer ne dođoh da sudim (*krinō*) svijetu, nego da spasim svijet. – Tko mene prezire i ne prima mojih riječi, imat će svog suca (*krinonta*). – Riječ koju sam vam navješćivao suditi (*krinei*) će mu u posljednji dan." "Posljednji dan" je dan eshatološkog suda. Odluka koja će se tada donijeti ovisit će o odluci koju su ljudi za života donijeli za ili protiv Krista.

Isus Krist je naučavao da postoji "uskrsnuće života" i "uskrsnuće osude (*krisis*)" (Iv 5,29 – JB). On je zapravo objašnjavao ono što je zapisano u knjigama proroka Izaije i Daniela. U "uskrsnuće osude" ustat će zli; oni će doživjeti osudu (*krisis*). Ostali će ustati u prvom uskrsnuću, "uskrsnuću života". Vjernik koji prebiva u Kristu (Iv 6,39.40) ne mora se bojati budućeg suda jer će na njemu biti opravdan.

"Dan suda" (*krisis*) je dan kad će ljudi morati položiti račun za svaku nesmotrenu riječ. "Ja vam kažem da će ljudi za svaku nekorisnu riječ što je izreknu odgovarati na Sudnji dan. Tvoje će te riječi opravdati, tvoje će te riječi osuditi." (Mt 12,36.37) Ivan svesrdno potvrđuje "da smo već sad sigurni u pogledu Sudnjega dana (*krisis*)" (1 Iv 4,17). Sudnji dan je dan osude za zle, ali je za vjerne dan opravdanja zaslugom Krista, njihovog Gospodina i Spasitelja.

3. Sveopći posljednji sud u apostolskom nauku

Petar potvrđuje da je Isusa Krista "Bog postavio za suca živih i mrtvih" (Dj 10,42). Nezna-bošci se trebaju pripremiti da polože "račun onomu koji je spreman da sudi žive i mrtve" (1 Pt 4,5).

U 2. Petrovoj 3,9-13 nalazimo sjajan opis "dana Gospodnjeg" (r. 10) i "dana Božjega" (r. 12), kad će se nebesa u plamenu raspasti i zemlja sa svojim ostvarenjima izgorjeti. Konačno se ostvaruje obećanje; Bog stvara "nova nebesa i novu zemlju gdje prebiva pravednost" (r. 13). Ovaj tekst pokazuje da će "dan Gospodnji" doći neočekivano, "kao lopov" (r. 10), na svršetku svijeta kad će "nebesa iščeznuti s velikom lomljavom, počela se u ognju rastopiti, a zemlja se sa svojim ostvarenjima više neće naći" (r. 10).

Pavao govori da će se vjernici "pojaviti pred sudom (*bēma*) Kristovim" (2 Kor 5,10). Već smo prije spomenuli mnoge Pavlove izjave o sudu (Rim 2,16; 1 Kor 3,13; Gal 6,7.8; 2 Sol 1,9).

4. Sveopći posljednji sud na svršetku svijeta

Sveopći posljednji sud nije se zbio kad je Krist umro na križu. Isus je naglasio da će se ovaj sud održati "na svršetku svijeta" (Mt 13,40.49).

U svojem poznatom govoru na Marsovom brežuljku (Dj 17,22-32) Pavao je izjavio da je

Bog "odredio dan kada će pravedno suditi svemu svijetu preko čovjeka koga odredi za to, i svi- ma pruži jamstvo uskrisivši ga od mrtvih" (r. 31). Pavao jasno zastupa budući eshatološki sud, sud koji nije počeo u trenutku kad je grijeh došao na svijet.

U svojoj obrani pred Feliksom Pavao govori o "budućem sudu (*krima*)" (Dj 24,25). Ovdje je naglasak na činjenici da se ljudi moraju suočiti s Božjim budućim sudom na kojemu će biti izrečene presude na osnovi etičkih odluka donesenih za vrijeme ovog života.

U 2. Petrovoj 3,9-13 sud je smješten u budućnost, kad svijet bude potpuno uništen. U to vrijeme pokazat će se "dan Gospodnji".

Pavao isto tako tvrdi da "dan Gospodnji" još nije došao (2 Sol 2,1-12) jer se prvo treba poja- viti "Čovjek grijeha" (r. 3). "I tada će se pojaviti Bezbožnik koga će Gospodin Isus ubiti dahom svojih usta i uništiti sjajem svoga dolaska." (r. 8) Prije tog dana svakovrsni će se zavodnički utjecaji širiti "uz suradnju Sotone, popraćeni svakovrsnim silnim djelima, varavim čudesnim znakovima i lažnim čudesima" (2 Sol 2,9).

B. Detaljni prikaz sveopćeg posljednjeg suda

Ovaj dio našeg proučavanja usmjeren je na dijelove Svetoga pisma koji iznose detaljan opis triju uzastopnih faza posljednjeg suda i njihovu širu povezanost u Svetome pismu. Prva faza je predadventni istražni sud; druga je povratak Isusa Krista na nebeskim oblacima i o njoj bi se moglo govoriti kao o postadventnom milenijskom sudu; posljednja faza je postmilenijski izvršni sud. Svako od ovih faza sveopćeg posljednjeg suda posvetit ćemo sada pozornost.

1. Predadventni istražni sud

Sama riječ "predadventni", koja označava ovu fazu suda, otkriva nešto o vremenu suda. On se održava prije drugog dolaska našega Gospodina Isusa Krista. Da budemo precizniji, on se odnosi na posljednje razdoblje povijesti koje se naziva "posljednje vrijeme". Riječ "istražni", primijenjena na ovu fazu suda, određuje narav ovog suda. Istražni sud je božansko istraživanje izvještaja u prisutnosti nebeskih bića (Dn 7,9.10). Tako je ova faza suđenja određena vremenom ("predadventni") i naravi ("istražni").

a. Vrijeme predadventne istražne faze suda. Vrijeme ove prve faze sveopćeg posljednjeg suda može se odrediti na temelju izričitih izvjava u Danielu i Otkrivenju, kao i po njezinoj vezi s Danom pomirenja i tipologijom posljednjeg suda. (Vidi Svetište, I. C. 3. b; III. C.)

(1) *Vrijeme prema navodima Otkrivenja.* U Otkrivenju anđeoski vjesnik najavljuje da je do- šao "čas njegova Suda" (Otk 14,7). Ovaj "čas njegova Suda" smješten je u apokaliptičko vrijeme svršetka. U okviru redosljeda ponovljenih događaja prikazanih u Otkrivenju, pojavljuju se trojica anđela (Otk 14,6-12). Prvi anđeo leti u najvišem dijelu neba noseći "jednu neprolaznu radosnu vijest" koju objavljuje svim ljudima s pozivom: "Bojte se Boga i zahvalite mu, jer je došao čas njegova Suda!" (r. 7) Razlog za ovaj posljednji poziv "neprolazne radosne vijesti" upućene cijelom čovječanstvu objavljen je uzročnom rečenicom: "Jer (*hoti*) je došao čas nje- gova Suda!"

Ovdje se radi o vremenu prije Kristovog drugog dolaska, što Otkrivenje 14,14 jasno po- tvrđuje. "Čas njegova Suda" odnosi se na završno razdoblje prije dolaska Isusa Krista u slavi. "Čas" nije trenutak niti doslovni sat. "Čas njegova Suda" dolazi prije nego što je "došlo vrijeme

da se žanje” (r. 15). “Vrijeme da se žanje” vrijeme je kad se prikuplja žetva prigodom Kristovog drugog dolaska. Ali prije nego što se žetva ubere, mora doći “čas njegova Suda”, vrijeme kad se odlučuje tko će biti prikupljen u predstojećoj žetvi kad bude “vrijeme da se žanje”. Prije nego što se žetva prikupi, treba se održati suđenje na kojem će se odlučiti tko od onih koji se nazivaju Božjom djecom može biti pošten i uzet u vječno kraljevstvo.

Na suđenju (*krisis*) u to vrijeme svršetka sudac je Bog Otac. On će presuditi onima koji su ostali vjerni i onima koji su otpali. Budući da ovo suđenje prethodi žetvi prilikom Kristovog drugog dolaska, radi se o predadventnom sudu koji mora biti istražni da bi ispunio svoju svrhu.

Sud, koji je prema tekstu u Otkrivenju 14,7 došao, ne može se smjestiti ni u vrijeme Kristovog dolaska ni u vrijeme milenija. Ne može ga se smjestiti ni u vrijeme Kristove smrti na križu, a niti u vrijeme stvaranja, kad su Adam i Eva prvi put pali u grijeh. Tekst u Otkrivenju ne podupire nijednu od ovih pretpostavki. Dolazak vremena suda dio je posljednjeg vremena, vremena prije svršetka svijeta, kad će čovječanstvo još imati priliku prihvatiti “neprolaznu radosnu vijest”. (Vidi Ostatak/trojica anđela, V. B.)

(2) *Vrijeme prema Danielu*. Daniel 7–9 također objavljuje vrijeme predadventnog istražnog suda. Daniel 7 pruža sveobuhvatno viđenje tijeka ljudske povijesti, prikazane s četiri nemani koje slijede jedna za drugom i izlaze iz mora ljudskog roda, simbolizirajući četiri svjetska imperija. Posljednja neman ima deset rogova; jedan “mali rog” pojavljuje se nakon pojave prvih deset (rr. 3-8). Ovaj prikaz događaja na Zemlji praćen je poetskim govorom koji nas vodi u nebeska prostranstva i opisuje prizor nebeskog suda (rr. 9.10.13.14.21.22). Prizor završava pojavom vječnog kraljevstva (r. 27).

Ovo sveobuhvatno viđenje u Danielu 7 opisuje tijek povijesti od babilonskog kraljevstva (lav, r. 4), preko Medo-Perzije (medvjed, r. 5), Grčke (leopard, r. 6) i Rima (strašna neman, r. 7), zatim preko razdoblja “malog roga” (r. 8) sve do svršetka svijeta (rr. 11.27), kad će se Božje kraljevstvo predati vjernima koje Daniel naziva “Sveci Svevišnjega” (rr. 18.27).

Nakon ratovanja “malog roga” protiv Svetaca Svevišnjega (rr. 8.21), započinje suđenje na Nebu (rr. 9.10.22). Pradavni sjeda na svoje prijestolje (r. 9), okružen bezbrojnim nebeskim bićima i “knjige se otvoriše” (r. 10).

Vrijeme suđenja posebno je prikazano mnogim pojedinostima u redcima 21.22: “I gledao sam kako ovaj rog ratuje protiv Svetaca te ih nadvladava, dok ne dođe Pradavni, koji dosudi pravdu Svecima Svevišnjega, i dok ne dođe vrijeme kad Sveci zaposjedoše kraljevstvo.”

Ovaj ulomak sadrži protok vremena s tri kronološki uzastopna događaja, razdvojena dvjema izričitim vremenskim oznakama. Prva od njih je riječ “dok” (aramejski *ʾad*), koja spada u vremenske priloge. Druga je izraz “dok ne dođe vrijeme”. Ove dvije vremenske oznake dijele tri faze aktivnosti na koje ukazuje tekst u Danielu 7,21.22: (a) prva je faza rat malog roga protiv Svetaca Svevišnjega, (b) druga je faza odvojena od prve riječju “dok” ukazujući na početak novog stanja, vremenski odvojenog od prethodne faze; druga je faza nebeski sud koji Pradavni vodi u korist svetaca Svevišnjega; (c) treća je faza odvojena od ranije faze božanskog suda i nastupa nakon nje, a označena je izrazom “dok ne dođe vrijeme”. Poslije božanskog suđenja Pradavnoga “dođe vrijeme kad Sveci zaposjedoše kraljevstvo” (Dn 7,22).

Ova tri kronološki uzastopna zbivanja, sa svojim posebnim vremenskim oznakama, pokazuju da božanski nebeski sud Pradavnog zasjeda *poslije* rata malog roga protiv Svetaca Sve-

višnjega i prije nego što Sveci Svevišnjega prime vječno kraljevstvo. Ova tri jasna vremenski uzastopna događaja pokazuju bez sumnje da se božanski nebeski sud Pradavnoga zbiva prije preuzimanja kraljevstva. To je božanski sud koji mora prethoditi vremenu kad će Sveci primiti kraljevstvo. Ovaj redoslijed pokazuje da sud dolazi nakon rata maloga roga, a prije Kristovog drugog dolaska (Shea 1992, str.135-143).

Ako je moguće odrediti vrijeme rata malog roga protiv Svetaca, onda imamo još jasniji pokazatelj vremena početka suda. Rat protiv Svetaca Svevišnjega ograničen je na određeno razdoblje o kojem je riječ u Danielu 7,25: "I Sveci će biti predani u njegove ruke na jedno vrijeme i dva vremena i polovinu vremena." Ova tri i pol simbolička vremena (aramejski *'iddān*) trebamo prenijeti u doslovno, povijesno vrijeme. Ista aramejska riječ javlja se u Danielu 4,16.23.25. 32 u vezi sa "sedam vremena" Nabukodonozorove duševne bolesti. Riječ "vrijeme" u Danielu 4 odnosi se na godine u doslovnom, povijesnom vremenu u okviru Nabukodonozorova života. Septuaginta riječ "vrijeme" u Danielu 4 prevodi kao "godine". Ovaj ugrađeni ključ bitan je za značenje izraza "vremena" u tekstu o tri i pol vremena u Danielu 7,25. Simbolički pojam "vremena" označava "godine" u doslovnom smislu.

Svaka od tih godina sastoji se od 360 dana, kao što pokazuju paralelni tekstovi u Otkrivenju 12 i 13. Paralelno proročanstvo u Otkrivenju 12,14 služi se istim izrazom, "jedno vrijeme i dva vremena i pola vremena". O istom se razdoblju malo prije govori kao o "tisuću dvjesto i šezdeset dana" (r. 6). Još prije je 1260 dana izjednačeno s četrdeset dva mjeseca (Otk 11,2), pokazujući da proročka godina ima 360 "dana". Prema tome, tri i pol vremena isto su što i četrdeset dva mjeseca ili 1260 proročkih "dana". Na temelju načela "dan za godinu" – opisanog u Ezekielu 4,6 i Brojevima 14,34 – simbolički dan u proročanstvu prikazuje jednu stvarnu godinu u povijesnom vremenu. To znači da 1260 simboličkih dana u apokaliptičkom proročanstvu označava 1260 godina doslovnog, povijesnog vremena. (Vidi Apokaliptika, II. D.)

Tisuću dvjesto i šezdeset godina iz Daniela 7,25 započinje 538. g. po Kr. kad su Ostrogoti prekinuli opsadu Rima i kad je sila malog roga, rimski biskup, koji se tako oslobodio vlasti arijevac, bio u stanju proširiti svoju vlast pozivajući se na proglašavanje rimskog cara Justinijana iz 533. godine. Započelo je razdoblje papinske prevlasti, što je poslije dovelo do okrutnih progona uključujući i Inkviziciju s njezinim okrutnim mučenjima (Maxwell, str. 121-129). Točno 1260 godina poslije, 1798. godine, ovo dugačko proročko razdoblje završava dramatičnim odvođenjem pape Pija VI. u zarobljeništvo, koje je proveo general L. A. Berthier po nalogu francuskih vojnih vlasti. Uhićenje i progono pape drastično je smanjilo moć rimskog katolicizma u to vrijeme. Bez daljnjeg ulazanja u pojedinosti proročkog ispunjenja povijesnih događaja, mi zaključujemo da božanski nebeski sud Pradavnoga zasjeda *poslije* 1798. godine, nakon završetka rata malog roga protiv Svetaca Svevišnjega (Dn 7,21) i prije nego što Sveci Svevišnjega preuzmu kraljevstvo (r. 22) prigodom Kristovog drugog dolaska. Kad simboličko proročko vrijeme od tri i pol vremena pretvorimo u stvarno povijesno vrijeme na osnovi biblijskih podataka (vidi Shea 1992, str. 67-104), dobivamo vremenski ključ za određivanje vremena božanskog suda. Proizlazi zaključak da se božanski sud Pradavnog u nebeskim prostorima zbiva u vrijeme svršetka, prije nego što Sveci prime vječno kraljevstvo. U skladu s ovim, nebeski predadventni istražni sud svetih

odvija se između 1798. godine i Kristovog drugog dolaska. Tako je smješten u vrijeme svršetka.

Daniel 8 i 9 s još većom preciznošću i širinom objašnjava viđenje u Danielu 7. Ova poglavlja sadrže dvije proročke vremenske tablice, razdoblje od 2300 dana i noći i razdoblje od "sedamdeset sedmica". Ova su razdoblja vrlo značajna za određivanje početka prve faze posljednjeg suda, predadventnog istražnog suda.

Proročka cjelina koju čine Daniel 8 i 9 govori i o čišćenju Svetišta (Dn 8,14), o djelu koje tipološki odgovara godišnjem Danu pomirenja u obredima zemaljskog Svetišta. U osmom se poglavlju govori o nebeskom Svetištu, a čišćenje se obavlja u "vrijeme posljednje" (rr. 17.19), nakon isteka povijesnog razdoblja od 2300 dana i noći. Osim toga, Daniel 8 pokazuje da je 2300 dana i noći zapravo 2300 godina, koje započinju u vrijeme Medo-Perzije i završavaju u "vrijeme posljednje". Tekst u Danielu 9,24-27 daje točan datum početka u vrijeme Medo-Perzije.

Tekst u Danielu 8 otkriva tijek povijesnih događaja i početak i kraj 2300 dana i noći. Ovdje nalazimo treći proročki niz događaja, pokazan u viđenju u Danielu, koji proširuje i dopunjuje viđenja iz drugog i sedmog poglavlja. Redosljed obuhvaća ovna (Dn 8,3.4), jarca s četiri roga (rr. 5-8) i na kraju "mali rog" (rr. 9-12) koji seže do samog prijestolja nebeskog Kneza, Zapovjednika Vojske (r. 11), oduzima mu svagdašnju žrtvu (r. 11) i razara Njegovo Sveto mjesto (r. 11). Sve to tvori pozadinu na kojoj pratimo razgovor nebeskih bića (rr. 13.14).

Pitanje koje postavlja jedan od nebeskih vjesnika ima vremensko značenje. "Dokle će trajati ovo viđenje (hebrejski *šāzōn*)?" Pitanje "dokle" ukazuje na kraj tog razdoblja. Iako je usmjereno na kraj tog razdoblja, pitanje je obuhvaća li ono cjelokupno povijesno razdoblje prikazano viđenjem od njegova početka ili počinje nešto kasnije tijekom tog povijesnog razdoblja. Što je uključeno u razdoblje koje završava s 2300 dana i noći? Ako, dakle, možemo odrediti kad se to razdoblje završava, onda možemo odrediti i kad počinje i kako daleko od te točke seže u budućnost.

Da bismo odgovorili na ova pitanja, trebamo istražiti pitanje postavljeno u Danielu 8,13: "Dokle će trajati ovo viđenje (hebrejski *šāzōn*)?" Sama riječ "viđenje" ima posebnu težinu u traženju odgovora na ovo pitanje; ona se prvi put pojavljuje u Danielu 8,1.2. Prema tome, riječ se odnosi na cjelokupno "viđenje" od razdoblja ovna nadalje. Riječ "viđenje" ponovno se javlja u retku 13 gdje se postavlja pitanje njezinog kraja. To pokazuje da "viđenje" obuhvaća razdoblja ovna, jarca i malog roga, sve do "posljednjeg vremena" (Dn 8,17.19 – Ša). Prema tome, pitanje zapravo glasi: "Dokle će trajati viđenje koje počinje u razdoblju ovna (Medo-Perzija), koje se proteže kroz razdoblje jarca (Grčka), razdoblje četiriju rogova (*diadochoi*) i daleko u razdoblje malog roga (poganski i kršćanski Rim), uključujući opis u posljednjem dijelu 13. retka, koji se odnosi na kasniji dio razdoblja malog roga?" Ukratko, pitanje obuhvaća "viđenje" od razdoblja Medo-Perzije do "posljednjeg vremena".

Vremenski okvir obuhvaćen ovim pitanjem od izuzetne je važnosti za značenje samog pitanja. Odgovor anđela glasi: "Još dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara; tada će Svetište biti očišćeno." Ovaj odgovor sadrži jasno određeno razdoblje od 2300 večeri i jutara koje mora isteći prije nego što Svetište bude očišćeno. Čišćenje "Svetišta" započet će kad završi razdoblje od 2300 večeri i jutara.

Pitanje postavljeno u 13. retku glasi: "Dokle će trajati ovo viđenje?" "Viđenje" (*hāzôn*) započinje u doba ovna, za kraljeva "Medije i Perzije" (r. 20). To će biti nakon što dođe kraj Babilonu 539. g. pr. Kr.

Viđenje obuhvaća i razdoblje jarca s njegovim prvim velikim rogom i četiri roga koji slijede (Dn 8,5-8). Prema tome, ono obuhvaća i povijesno razdoblje grčkog kraljevstva – "prvi kralj" i "četiri kraljevstva što će izići iz njegova naroda" (rr. 21.22). Ovo povijesno razdoblje grčkog kraljevstva obuhvaća vrijeme od 331. g. pr. Kr. do 168. g. pr. Kr. Povijesno razdoblje obuhvaćeno viđenjem uključuje i vrijeme malog roga, koje počinje 168. g. pr. Kr. i proteže se kroz razdoblje poganskog Rima (završava 476. g. po Kr., kad je Odoakar sa svojim barbarskim germanskim plaćenicima svrgnuo posljednjeg cara Zapadnog Rimskog Carstva Romula Augustula) te prelazi u razdoblje papinskog Rima i traje sve do "posljednjeg vremena" (rr. 17.19 – Ša).

Jedno anđeosko biće postavlja pitanje "dokle", a drugo se pobrinulo za odgovor. Odgovor je jasan i nedvosmislen: "Jer ovo je viđenje (*hāzôn*) za [doseže do] vrijeme posljednje!" (r. 17) "Vrijeme posljednje" prethodi svršetku svijeta prilikom eshatona (Pfandl, str. 316). To znači da simboličko vrijeme – "večeri i jutro" – ne može značiti ništa drugo do povijesno vrijeme. Prema tome, Daniel 8 u svojem nas tekstu izvješćuje da večer-jutro, ili jedan dan proročkog vremena, označava jednu godinu povijesnog vremena. Ovo poglavlje sadrži u sebi formulu "dan za godinu"; ono naglašava načelo "dan za godinu", poznato i iz Daniela 7 i 9; Otkrivenja 11–13; Ezekijela 4,6 te Brojeva 14,34.

Određivanje točne godine početka 2300 godina omogućuje nam da u povijesti odredimo godinu završetka ovog proročkog razdoblja u okviru posljednjeg vremena. Upravo će ova godina u tom slučaju biti i godina početka čišćenja nebeskog Svetišta.

Veza između Daniela 8 i 9 ima izuzetnu važnost u traženju odgovora na ova pitanja. Ona tvore jednu veliku proročku cjelinu.

Moramo uzeti u obzir najvažnije veze: *a. Zajednička terminologija.* Glagolski oblici hebrejskog korijena *bîn* – "razumjeti" uporabljeni su u Danielu 8,15-17.23.27 i ponovno u Danielu 9,2.22.23 na ključnim mjestima koja se odnose na tumačenje viđenja (Dn 8,17; 9,23). Razumijevanje nije potpuno dok svi elementi, uključujući i vremenski, ne budu shvaćeni. Viđenje u Danielu 8 nije jasno dok god se ne pojavi pobliže objašnjenje u Danielu 9,24-27. *b. Kulturna perspektiva.* Tekst u Danielu 8,13.14 naglašava kulturne elemente (opačinu, Svetište, očišćenje) kao i tekstovi u Danielu 8,11.12 (Svetište, opačina, istina). Tekst u Danielu 9,24-27 bogat je kulturnim elementima kao što su "opačina", "zadovoljiti", "pomazati", prestanak "žrtve i prinosa". Svako od ovih poglavlja iz kulturne perspektive ovisi jedno o drugome i međusobno se nadopunjuju. *c. Isti anđeo-tumač.* U Danielu 8,16 Gabriel se prvi put pojavljuje u knjizi. On je poslan da protumači viđenje (rr. 17.19). Ponovno se pojavljuje u Danielu 9,21-23 da dovrši tumačenje onoga što je ostalo neobjašnjeno u Danielu 8,26.27. Daniel ovako opisuje svoj položaj: "Gabriel, koga vidjeh na početku viđenja, doletje u brzu letu ... i pouči me: ... 'razumij viđenje' (hebrejski *mar'eh*)." (Dn 9,21-23) Ovo povezuje objašnjenje s elementom viđenja *mar'eh* koji je ostao neprotumačen u Danielu 8,26.27. *d. Otkrivenje koje se čuje.* Daniel 8,13.14 iznosi čujni dio viđenja (rr. 2-8) s vremenskom odrednicom. Daniel 9,24-27 iznosi drugo čujno otkrivenje u kojem istaknutu ulogu ima vremenska odrednica. Gabriel kaže Danielu da mu je došao protumačiti viđenje (taj *mar'eh*, r. 23), to jest upravo neobjašnjeni element vremena iz Daniela 8. Anđeo tumač to čini

tako što daje određeno vrijeme koje je “odsječeno” od razdoblja u Danielu 8. *e. Pojmovna veza.* Veliki vrhunac djelovanja Mesije jest *pomazanje Svetišta* (Dn 9,24; hebrejski *qōdeš qodāšim*). U našim prijevodima pogrešno “Sveti nad svetima”). To se događa u početku nebeske službe Isusa Krista, pošto je bio “pogubljen”, odnosno pošto je umro na Golgoti. Veliki je vrhunac viđenja u Danielu 8 *očišćenje Svetišta* u “posljednje vrijeme”, nakon isteka 2300 “večeri i jutara” (r. 14). Čujno otkrivenje u Danielu 8,13.14 ukazuje na kraj dugog razdoblja od 2300 “večeri i jutara” i na djelo očišćenja koje je trebalo započeti u “posljednje vrijeme” (rr. 17.19 – Ša). Čujno otkrivenje u Danielu 9,24-27 pruža početnu točku za djelo u Svetištu i njegovo pomazanje (r. 24). Prema tome, početak (pomazanje Svetišta) i kraj (očišćenje Svetišta) pripadaju velikim završnim događajima nebeskog kulta. Svaki njegov element proročki je objavljen i zbiva se točno prema proročenom vremenskom rasporedu. Ove osnovne veze spajaju tekstove u Danielu 8 i 9 u jedinstveno viđenje (Dn 8,1-12) s čujnim dijelom (r. 13.14) i tumačenjem (rr. 15-26; 9,24-27), s posebnim osvrtom na vremenski element.

Daniel 9,24-27 otkriva da će razdoblje milosti za Izrael potrajati “sedamdeset sedmica” ili 490 godina. Ovo proročanstvo o “sedamdeset sedmica” sadrži neprekinutu, dosljednu, trodjelnu kronologiju na osnovi rasporeda “sedmica”, podijeljenih u “sedam sedmica” ili 49 godina, “šezdeset i dvije sedmice” ili 434 godine i “jednu sedmicu” ili sedam godina (Hasel 1993, str. 118).

U “polovici [posljednje] sedmice” Mesija će učiniti da prestane “žrtva i prinos” (Dn 9,27), jer će biti “pogubljen” (r. 26), umrijet će nasilnom smrću. Mesijina žrtva ukinut će životinjske žrtve prinošene u jeruzalemskom hramu; tako će starozavjetni obredni zakon biti ispunjen. Ovu mesijansku žrtvu prinio je Isus Krist 31. godine naše ere, točno kao što je pokazivalo proročko vrijeme. Nakon svojeg uskrsnuća i uzašašća, Isus je pomazao sveto nad svetim mjesto (r. 24), nebesko Svetište. Time je označen početak Njegove nebeske službe, svagdašnje Kristove službe.

U Danielu 9,24 stoji: “Sedamdeset je sedmica određeno” ili odsječeno “tvom narodu [Izraelu] i tvom svetom gradu [Jeruzalemu]” (Owusu-Antwi, str. 121-123). Budući da se u proročkom sklopu Daniela 8 i 9 ne spominje nijedno drugo razdoblje, ovdje može biti riječ jedino o 2300 večeri i jutara ili godina, razdoblju od kojeg je “odsječeno” vrijeme od “sedamdeset sedmica” ili 490 godina. Oba razdoblja u Danielu 8 i 9, 2300 večeri i jutara ili godina i “sedamdeset sedmica”, počinju u istom razdoblju Medo-Perzije, što znači da je 490 godina odsječeno od početka 2300 večeri i jutara.

Ako se može odrediti točna godina početka 490 godina, onda je lako odrediti i točnu godinu početka 2300 godina. Daniel 9,25 jasno kaže da 490 godina započinje “od časa kad izađe riječ ‘Neka se vrate i neka opet sagrađe Jeruzalem’”. Ova se obnova Jeruzalema odnosi na dvije različite, ali povezane činjenice, naime, na obnovu vjersko-političke autonomije i samouprave i na ponovnu izgradnju Jeruzalema (Owusu-Antwi, str. 378-382). Proglas o kojemu govori tekst u Danielu 9,25 mora sadržavati obje činjenice.

Kirov proglas kojim je naredeno ponovno zidanje hrama (Ezr 1,2-4) ne zadovoljava ovaj uvjet. Isto se to može reći za proglas Darija I. (Dn 6,1-12), koji ponavlja Kirov proglas. Oba ova proglasa govore o ponovnom zidanju hrama, ali bez odrednica navedenih u Danielu 9,25.

Sljedeći veliki proglas poznat u Bibliji izdan je sedme godine vladanja Artakserksa I. i za-

pisan je u Ezri 7,12-26. Ovaj je proglas ispunjenje proročanstva u Danielu 9,25 zato što govori o ponovnom zidanju i obnovi Jeruzalema. Kralj je ovom zapovijedi obnovio vjersko-političku autonomiju i samoupravu Jeruzalema jer je dopustio prinošenje žrtava i obvezao se da će ih plaćati (Ezr 7,17); osim toga dao je dopuštenje da se imenuje gradska uprava i suci koji će suditi po zakonima “Boga tvoga” (r. 25). Proglas je jamčio punu samoupravu u određivanju kazni, uključujući i zatvor, konfiskaciju dobara, progonoštvo i smrt (r. 26). Ovo je vrijedilo za Hebreje i nehebreje “s onu stranu Rijeke” (r. 25). Proglas kralja Artakserksa I., objavljen sedme godine njegove vladavine, dolazi u obzir i zato što ispunjava pretkazanu “izgradnju” Jeruzalema, odnosno fizičku obnovu judejske prijestolnice (vidi Ezr 4,7.11-16).

Proglas koji je izdao Artakserks I. jedini zadovoljava oba elementa iz Daniela 9,25: obnovu i ponovnu izgradnju Jeruzalema. Na temelju klasičnih povijesnih izvora, jednog egipatskog astronomskog izvora, jednog babilonskog astronomskog izvora, egipatsko-židovskih povijesnih izvora i babilonskih povijesnih izvora, proglas i povratak datirani su u 457. g. pr. Kr. (Shea 1991, str. 121-126). Tako je 457. g. pr. Kr. početak razdoblja od 490 godina iz Daniela 9 i istodobno početak 2300 godina iz Daniela 8, od kojih je odsječeno 490 godina.

Na temelju teksta u Danielu 9,24.25, gdje stoji da “sedamdeset sedmica” ili 490 godina počinje 457. g. pr. Kr. i da su “odsječene” od 2300 godina, možemo zaključiti da i 2300 godina počinje 457. g. pr. Kr. Ovo razdoblje završava u “posljednje vrijeme”, 1844. g. po Kr. Prema tome, izraz “večeri i jutra”, koji u hebrejskom tekstu nema množine i u kojem nema veznika, označava “godine” u povijesnom smislu. Dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara jest 2300 stvarnih godina. One počinju 457. g. pr. Kr. i završavaju 1844. g. po Kr. Prema tome, 1844. godine započelo je čišćenje nebeskog Svetišta.

Daniel 7 pokazuje da je božanski nebeski sud morao započeti nakon 1798. godine i da se mora završiti kad Sveci Svevišnjega, vjerni Božji sljedbenici, prime vječno Božje kraljevstvo prigodom Kristovog drugog dolaska. Drugim riječima, nebeski sud zasjeda tijekom posljednjeg vremena, kako to Daniel 7 jasno pokazuje. Daniel 8 i 9 pokazuju točan datum početka ovog suda o kojemu se govori kao obnovi, odnosno čišćenju nebeskog Svetišta (Dn 8,14). Godine 1844. počeo je, dakle, nebeski predadventni istražni sud. To je doista u “posljednje vrijeme” (Dn 8,17.19) i slaže se s izrazom “čas njegova Suda” iz Otkrivenja 14,7.

(3) *Vremenska odrednica u tipologiji službi u zemaljskom Svetištu.* Osim dokaza iz apokaliptičke literature koji pokazuje da je predadventni istražni sud započeo 1844. godine, u “posljednje vrijeme”, drevna služba u izraelskom Svetištu daje dodatnu tipološku potporu za vremensko određivanje prve faze posljednjeg suda.

Aktivnost u zemaljskom Svetištu bila je podijeljena na svagdašnje i godišnje službe. Ove posljednje vršile su se na kraju obredne godine, na Dan pomirenja (Lev 16; 23,26-32; Br 29,7-11; vidi Hasel 1981). Hebrejsko ime za Dan pomirenja je *yôm kippur*, prevedeno i kao “Dan očišćenja”, ukazujući na očišćenje (Lev 16,19.30) koje se obavljalo tog posljednjeg dana obrednog godišnjeg ciklusa. To tipološki odgovara očišćenju nebeskog Svetišta o kojemu govori Daniel 8,14. Veza između Daniela 8,14 i Levitskog zakonika 16 sastoji se od ove pojmovne povezanosti, ali i od uporabe izraza “svetište” (hebrejski *qōdeš*) koji se dosljedno rabi za “svetište” i za aktivnosti tijekom Dana pomirenja u Levitskom zakoniku 16.

U skladu s ulogom protulika Isusa Krista kao nebeskog Svećenika (Heb 6,20; 7,3.15-17) i s pomazanjem nebeskog Svetišta (Dn 9,24), naš Gospodin je započeo svoju svagdašnju službu posredovanja (Rim 8,24; 1 Tim 2,5; Heb 7,25). On svim vjernicima omogućuje "pristup" Bogu (Rim 5,2; Ef 2,18) svojom boljom službom (Heb 8,6), budući da je jamac "boljeg saveza" (Heb 7,22) te otvara "novi i životonosni put" (Heb 10,20) kojim možemo pristupiti "k prijestolju milosti" (Heb 4,16). Kristova krv, prolivena na Golgoti u vrijeme koje je određeno po Božjem vremenskom rasporedu (Dn 9,26.27), osigurava nam ulazak u Svetište (Heb 10,19) gdje ćemo naći oprost svih priznatih grijeha (1 Iv 2,1.2) koji su preneseni u nebesko Svetište.

Služba koju je Krist započeo nakon svojeg ustoličenja kao nebeskog Velikog svećenika tipološki odgovara svagdašnjoj službi zemaljskih svećenika tijekom obredne godine prije nego što je bilo obavljeno završno djelo na Dan pomirenja. Krist, dakle, ispunjava tipološki i službu velikog svećenika na Dan pomirenja, na dan suda i čišćenja Svetišta.

Dan pomirenja bio je i dan suda (Lev 23,29). Pritom je najvažnije bilo opravdanje vjernih i odanih Izraelaca koji su iskoristili sve pogodnosti koje im je Bog pružio da obnove svoj Savez s Bogom svagdašnjim službama tijekom obredne godine. Izraelci su se vjerom trebali koristiti odgovarajućim zamjenskim žrtvama u dnevnim službama, koje su činile prvu fazu obredne godine, kako bi mogli opstati pred Bogom na Dan pomirenja. Za njih je Dan pomirenja bio dan suda na kojemu su bili obranjeni i oslobođeni krivnje. Oni su slijedili odredbe Božjeg plana spasenja i sada su mogli zaslugom Božje milosti žeti njegove blagoslove.

Drugi element Dana pomirenja ili dana suda bila je odmazda, odnosno kazna. Nevjerni Izraelci koji se nisu ponizili tog posebnog dana, trebali su biti "odstranjeni iz svoga naroda" (r. 29). Izraz "odstranjeni" označava gubitak života bilo Božjom neposrednom intervencijom ili smrtnom kaznom. Prema tome, Dan pomirenja donio bi svim Izraelcima ili opravdanje i život ili osudu i smrt, ovisno o njihovoj spremnosti da ostanu vjerni Bogu ili da ostanu u stanju pobune i nevjere. Samo su Izraelci dolazili na sud. Stranci nisu sudjelovali u Danu pomirenja.

Vrijeme određeno za ovaj veliki obredni dan na kraju obredne godine analogno je vremenu nebeskog protulika dana pomirenja u "posljednje vrijeme". Prema tome, predadventni sud kao protulik odgovara Danu pomirenja u službama zemaljskog Svetišta. (Vidi: Svetište, II. III.)

Ove osnovne činjenice, koje nalazimo u Bibliji, omogućuju proučavateljima Biblije da steknu jasno i određeno razumijevanje o vremenu održavanja nebeskog predadventnog istražnog suda, prve faze sveopćeg posljednjeg suda. On je počeo 1844. godine i završit će prije povratka Isusa Krista, kad završi vrijeme milosti za ovaj svijet.

b. Sudac na predadventnom istražnom sudu. U prvoj fazi posljednjeg suda Bog Otac ima ulogu suca. Tekst u Danielu 7,9 božanskog Suca naziva "Pradavnim" (vidi rr. 13.22), što je jedinstven slučaj u Starome zavjetu. Ovaj naziv pokazuje da je Bog veličanstven, dostojan obožavanja i štovanja, da je mudar. Po njemu se Bog Otac razlikuje od "Sina Čovječjeg" koji dolazi "Pradavnome" na "oblacima nebeskim" (r. 13).

Slika apokalipse ponovno je u skladu sa slikom suda u Danielu 7. U Otkrivenju 14,7 čitamo da je "došao čas njegova Suda". To je sud Onoga koji je spomenut u prethodnom pozivu: "Bojte se Boga!" Bog Otac je Sudac na predadventnom istražnom sudu.

Krist u to vrijeme još ne sudi. Ali Isus Krist, uskršli Spasitelj, prisustvuje tom suđenju (Dn 7,13.14) preuzimajući ulogu branitelja onih čija se imena pojavljuju na sudu. On prima kraljevstvo od svojeg Oca (r. 14) i poslije ga predaje svetima (r. 18).

Činjenica da je Bog Otac Sudac pokazuje kako je On životno zainteresiran za dobro onih koji izlaze pred Njega na sud i koji će biti obranjeni ili osuđeni, ovisno o djelima i životu pripadnika Božjeg naroda čiji život dolazi na razmatranje. (Vidi II. D.)

Otac je ovdje prikazan kao Biće koje ima aktivnu ulogu u planu spasenja. Evanđelje po Ivanu potvrđuje da je Bog "tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenog Sina da ne pogine nijedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni" (Iv 3,16). Sljedeći redci (rr. 17-21) otkrivaju da se radi o sudu i mogućnosti osude. Otac je poslao Krista na svijet da ljude navede na odluku za Krista ili protiv Njega. Svi koji povjeruju u Sina, imaju vječni život. Na sudu kojim predsjedava Otac pojavit će se slučajevi onih koji su bili privučeni Očevim nastojanjem da donese spasenje čovječanstvu.

c. Tko se pojavljuje na predadventnom istražnom sudu? Pri određivanju onih koji će se pojaviti na predadventnom istražnom sudu, bitna je tipologija Dana pomirenja. U to vrijeme jedino su Izraelci izlazili pred sud, što pokazuje da će se pred ovim sudom pojaviti samo oni koji se smatraju pripadnicima Božjeg naroda.

Apostol Petar potvrđuje da sud mora početi "s kućom Božjom. A ako dakle počinje s nama, kakav će biti svršetak onih koji se ne pokoravaju Božjoj Radosnoj vijesti?" (1 Pt 4,17) Oni koji se "ne pokoravaju Božjoj Radosnoj vijesti" mogu biti oni koji su je u neko vrijeme imali priliku poslušati.

Knjige proroka Daniela i Otkrivenja izričite su u ovom predmetu. Smatralo se da bi se "mali rog" iz Daniela 8, koji je oskrvnuo Svetište, svakako morao pojaviti na ovom sudu koji simbolički prikazuje očišćenje Svetišta. Međutim, pomnjivo ispitivanje obrednog rječnika u Danielu 8,9-14 pokazuje da čišćenje, opravdanje i obnavljanje Svetišta (r. 14) ne dolazi kao odgovor na aktivnosti "malog roga". On napada "Zapovjednika Vojske", ali ne oskrvnuje Svetište (Rodríguez, str. 529). Iz toga proizlazi da Daniel 8 ne tvrdi da je "mali rog" uključen u čišćenje Svetišta.

Prvi prizor suda u viđenju u Danielu 7 završava rečenicom: "Sud sjede, knjige se otvoriše." (Dn 7,10) Riječ "sud" (*dîn*) pokazuje da će se suditi izvjesnim osobama, ali tekst ne otkriva kojim. Međutim, on sadrži važan dokaz koji zaslužuje razmatranje.

Kad se spominju knjige na Nebu, obično se misli na knjige koje se bave ljudima. To znači da će se na sudu pojaviti ljudska bića. Ovo je ujedno i drugi razlog da prihvatimo da su "Sveci Svevišnjega" pobožni ljudi, a ne anđeli (Hasel 1975, str. 190-192). Ove se knjige očigledno ne otvaraju zbog Boga, koji je sveznajuć. Očekujemo da nam one pruže uvid u pitanje tko se pojavljuje na sudu.

Daniel 12,1 daje osnovnu informaciju o sadržaju tih knjiga. Na kraju "vremena tjeskobe" bit će spašeni "svi koji se nađu zapisani u Knjizi". Iz ovog je jasno da knjiga ili knjige sadrže imena onih koji pripadaju Božjem narodu.

I drugi starozavjetni tekstovi govore o nebeskim zapisima u obliku "knjige". Kad se Izrael pobunio na Sinaju i kad je Bog objavio svoju namjeru da ga uništi, Mojsije se obraća Bogu s molbom: "I mene izbriši iz svoje knjige koju si napisao." (Izl 32,32) Gospodin odgovara Mojsiju

riječima: "Onoga koji je protiv mene sagriješio, izbrisat ću iz svoje knjige." (r. 33) Ovo prvo spominjanje neke nebeske knjige u Starome zavjetu otkriva da ona sadrži imena onih koji tvrde da pripadaju Božjem narodu. Ista je slika prikazana u drugim starozavjetnim tekstovima koji govore o knjizi koju Bog ima na Nebu (Ps 69,29; Mal 3,16). Prema tome, dolazimo do sljedećeg opravdanog zaključka: "Svako spominjanje Božje knjige na Nebu u Starome zavjetu na ovaj ili na onaj način povezano je s Božjim narodom, a ne s Njegovim neprijateljima." (Shea 1992, str. 148)

Ukratko rečeno, dokazi iz Daniela i drugih mjesta jedinstveno pokazuju da će se u ovoj prvoj fazi, u fazi predadventnog istražnog suda pojaviti oni koji sebe smatraju pripadnicima Božjeg naroda, dakle i pravi i lažni vjernici.

Ključnu ulogu u potvrđivanju ovog zaključka ima tekst u Danielu 7,22: "Dok ne dođe Pradavni, koji dosudi pravdu Svecima Svevišnjega." "Donese presudu u korist svetaca Višnjega." (NKJV, NASB) Ovi noviji engleski prijevodi prenose u suvremeni jezik pravo značenje aramejskog prijedloga "l", dok stariji prijevod pogrešno kažu: "Dade se sud svecima višnjega." (DK) Daniel 7,22 izričito naučava da će se slučaj "Svetaca Svevišnjega", Božjeg naroda, razmatrati kad se otvore knjige na nebeskom sudu.

"Sveci Svevišnjega" bili su izloženi okrutnom napadu "malog roga" koji ih je mnogo vremena progonio i pobio mnoge od njih (rr. 21.25). Bog preuzima njihov slučaj na zasjedanju predadventnog suda. On otvara knjige pred očima svih okupljenih nebeskih bića, pa su zapisana djela i vjera svetih izloženi ispitivanju. Ovaj će istražni sud na temelju otvorenih knjiga opravdati Božje prave svece pred okupljenim predstavnicima svemira i proglasiti da su spremni preuzeti vječno kraljevstvo od Sina Čovječjeg (r. 18). Mirijade nebeskih bića koje prisustvuju ovoj prvoj fazi nebeskog suda (r. 10) moraju znati tko od onih koji su ikada tvrdili da su Kristovi sljedbenici doista zaslužuje da baštini i živi u Božjem vječnom kraljevstvu. Svi koji ostanu odani i vjerni do kraja bit će opravdani na istražnom sudu. Njihovi grijesi bit će izbrisani jer se Isus pobrinuo za njih.

Imena Kristovih nazovi-sljedbenika koji Mu nisu ostali odani i vjerni bit će izbrisana iz nebeskih izvještaja (vidi Izl 32,32.33). Predadventni istražni sud neće ih opravdati. Njihova djela i nedostatak vjere svjedočit će protiv njih i njihova će imena biti izbrisana iz knjige života.

Na ovom predadventnom istražnom sudu Bog iznosi slučajeve svojeg naroda pred nebeski sud. To je sud koji će obraniti vjerne u Njegovom narodu; on je sazvan u korist "Svetaca Svevišnjega" (Dn 7,22). Pradavni koji im sudi nije njihov neprijatelj. On je pravedni sudac koji sudi u njihovu korist jer je preko svojega Sina učinio sve što je bilo potrebno da svi njihovi grijesi budu oprosteni i da mogu baštiniti vječno kraljevstvo.

Međutim, ovaj predadventni istražni sud ima i svoju prijeteću stranu. Moguće je da osoba koja je nekada bila Božji sljedbenik, ponovno odluči krenuti svojim putem. Oni koji ustraju u grijehu, njihova će imena biti izbrisana iz knjige (vidi Izl 32,33). Premda na sudu postoji i ova mogućnost, brisanje nije najvažniji predmet predadventnog istražnog suda.

Najvažniji predmet predadventnog istražnog suda jest donošenje presude u korist Svetaca Svevišnjega (Dn 7,22). Bog je na strani svojeg naroda. U "vrijeme tjeskobe" sam će Mihael ustati u obranu svojeg naroda i izbaviti ga (Dn 12,1). Svi vjerni koji su pomrli prije Njegovog dolaska na oblacima, tada će uskrsnuti u "vječni život" (r. 2). Bog je Sudac i Spasitelj. Kristova

smrt na križu čini Ga trijumfalnim izbaviteljem i sposobnim Pomoćnikom svih onih koji se vjerom oslone na Njega dok ne dođe.

d. Mjesto predadventnog istražnog suda. Daniel 7 prikazuje kozmičku dimenziju ovog suda s međuigrom prizora na Nebu i na Zemlji prema književnom uzorku ABAB (Zemlja, rr. 2-8; Nebo, rr. 9.10; Zemlja, rr. 11.12; Nebo, rr. 13.14). Ova je shema posebno naglašena naizmjeničnom uporabom proze (Zemlja) i poezije (Nebo). Poetski dijelovi prenose čitatelja na nebeski sud. To je u viđenju posebno istaknuto naglašavanjem "prijestolja" (r. 9). U cijeloj Bibliji prijestolje je povezano s Božanstvom – ovdje s Pradavnim – uvijek na Nebu. Prema tome, Daniel 7 otkriva da se suđenje održava na Nebu.

Daniel 8 iznosi nove pojedinosti. I u ovom poglavlju imamo međuigru nebeskih i zemaljskih dimenzija. Viđenje kreće od čisto zemaljskih prizora, s dvije životinje koje simbolički prikazuju zemaljske sile (rr. 3-8), do "malog roga", koji se isprva širi horizontalno (r. 9; možda i 10), a onda vertikalno (možda r. 10; svakako rr. 11.12) da bi narastao sve do područja "Zapovjednika Vojske" i Njegovog nebeskog Svetišta (r. 11). Čujni dio viđenja (rr. 13.14) prenosi čitatelja izravno u nebesko okruženje, gdje nebeska bića vode dijalog. "Vrhunac viđenja je usmjerenje pogleda na sukob između Zapovjednika Vojske i malog roga" oko nebeskog "Svetišta i njegovih službi." (Shea 1986, str. 513).

U okviru ovog konteksta, Svetište iz redaka 11 i 14 jedino može biti nebesko Svetište, kao što na to ukazuje i vremenski redoslijed zbivanja u tom poglavlju. Čišćenje nebeskog Svetišta (r. 14) obuhvaća i Božje sudbeno djelovanje, koje se odvija u samom nebeskom Svetištu. I ovaj put Daniel 8 dodaje nove pojedinosti Danielu 7.

Stvarnost nebeskog Svetišta tako je dobro poznata iz Staroga i Novoga zavjeta da je dovoljna samo kratka izjava, budući da neki tumači tvrde kako na Nebu nema Svetišta. Vertikalna nebesko-zemaljska dimenzija Svetišta opisana je u Izlasku 25,8.9, kad je "uzorak" (hebrejski *tabnît*) zemaljskog Svetišta bio pokazan Mojsiju na Gori. Ono što je Mojsiju u Starome zavjetu bilo pokazano na Sinaju, u Novome se zavjetu naziva "uzorak" ili "slika" (grčki *typos*; vidi Dj 7,44; Heb 8,5). Zemaljsko Svetište bilo je samo "slika i sjena" nebeske stvarnosti (Davidson, str. 367,368). U tome je smislu zemaljsko Svetište samo kopija nebeskog originala.

Mnogobrojni tekstovi u Psalmima (11,4; 18,7.8; 29,9a; 68,36; 96,6; 150,2) i proročkim knjigama Staroga zavjeta govore o Božjem nebeskom Svetištu (Iz 6,1; Jon 2,7.8; Mih 1,2; Hab 2,20). F. Delitzsch ispravno kaže: "Na beskrajnoj udaljenosti iznad Zemlje ... nalazi se *hêkal qōdeš* [sveti Hram]. ... I ovaj Hram, ova palača na Nebu mjesto je na kojemu se donose konačne odluke o svim zemaljskim pitanjima. Habakuk 2,20; Mihej 1,2. Jer Njegovo je prijestolje na Nebu i nadzemaljska sudska stolica." (Delitzsch, sv. 1, str. 189)

Stvarnost nebeskog Svetišta s istim je žarom potvrđena u Novome zavjetu. Poslanica Hebrejima potvrđuje u svojem središnjem dijelu (Heb 8,1–10,25) da je Isus Veliki svećenik i "službenik Svetišta i pravog Šatora, onoga koji podiže Gospodin, a ne čovjek" (Heb 8,2). "Svetište" (grčki *hagia*) o kojem je ovdje riječ nebesko je Svetište. Apostol ga naziva "pravim Šatorom". Grčki izraz za "pravi" je *alēthinós*, "stvaran", za razliku od "prividnog". Isti se izraz rabi kad je riječ o stvarnom postojanju Boga (Iv 17,3). Nebesko Svetište isto je toliko stvarno koliko je stvaran i sam Bog.

U Hebrejima 9,1-5 "zemaljsko Svetište" sastoji se od vanjskog šatora, prvog odjela zemaljskog Svetišta, koji se obično naziva "Svetinja", i drugog šatora, koji se naziva "Svetinja nad svetinjama". Od osmog retka Svetište je novim Savezom povezano s nebeskim stvarnostima. Prvi ili vanjski šator u Hebrejima 9,8 (*protos* u smislu pređašnjeg) odnosi se na cijelo zemaljsko Svetište. "Svetište" na Nebu ne može imati nikakvu ulogu sve dok "prvi" ili "pređašnji" šator, zemaljsko Svetište, obavlja službu za vjernika. "Prvi šator postaje stari, zemaljski šator u cijelosti, uključujući Svetinju i Svetinju nad svetinjama, a drugi 'veći i savršeniji šator' iz jedanaestog retka, postaje nebesko Svetište." (Cody, str. 147,148; vidi 7BC, str. 450) Postoji, dakle, nebesko Svetište s dva odjela (ili područja), neizmjerljivo slavnije od zemaljskog Svetišta.

Tekst u Hebrejima 9,23.24 podupire ovu sliku. On glasi: "Ako se dakle time čiste slike onoga što je na nebu, potrebno je da se samo to nebesko čisti žrtvama od tih uspješnijima. Krist doista ne uđe u rukotvorenu Svetinju, protulik one istinske, nego u samo nebo: da se sad pojavi pred licem Božjim za nas." (JB) "Slika onoga što je na nebu" nebesko je Svetište u koje je Krist ušao vršiti svoju službu Velikog svećenika za ljudski rod.

Isus Krist je Veliki svećenik koji obavlja posebnu službu u ovom nebeskom Svetištu. Nakon svojeg uzašašća počeo je prvu fazu svoje službe u nebeskom Svetištu, svoju "svagdašnju" službu, u prvom odjelu/području dvodijelnog nebeskog Svetišta; godine 1844. započeo je drugu fazu svoje službe, "godišnju", ili službu na protulik Dana pomirenja u drugom odjelu/području nebeskog Svetišta.

Otkrivenje pravi jasnu razliku između samog Neba kao takvoga i Svetišta/Hrama na Nebu, što se može vidjeti u Otkrivenju 11,19: "Uto se otvori hram Božji što se nalazi u nebu i pokaza se njegov Kovčeg saveza u njegovu hramu." Grčki izvornik kaže: "Hram Božji, onaj koji je u nebu, otvori se." Prema tome, na Nebu doista postoji Hram ili Svetište. To potvrđuju anđeli koji izlaze iz Hrama (Otk 14,15.17; 16,17). Ovo je naglašeno i u Otkrivenju 15,5: "Zatim spazih gdje se otvori hram, Šator svjedočanstva u nebu." U ovom dvodijelnom nebeskom Svetištu ili Hramu odvija se božanski sud i odatle dolaze božanski sudovi (Otk 7,15; 16,17). Nebesko Svetište je božansko zapovjedno središte svemira jer se tu nalazi Božje prijestolje.

Na temelju ovih dokaza iz Staroga i Novoga zavjeta možemo zaključiti da se predadventni istražni sud odvija u Svetinji nad svetinjama nebeskog Svetišta. Prva faza konačnog suda odvija se analogno aktivnostima za vrijeme zemaljskog Dana pomirenja. Kao što je stari Savez imao svoje zemaljsko Svetište sa svagdašnjim i godišnjim službama, tako novi i bolji Savez ima svoje nebesko Svetište u kojemu Krist kao nebeski Veliki svećenik obavlja svagdašnju službu, a od 1844. godine i novu, završnu službu pred Ocem koji sudi svima koji su se tijekom svih vjekova izjašnjavali kao Njegovi sljedbenici. Krist posreduje pred Pradavnim za one koji su Ga prihvatili kao Gospodina i Spasitelja. I Otac i Sin sudjeluju u spasiteljskom suđenju, s tim što svaki od njih ima posebnu ulogu u spašavanju vjernih pripadnika ljudskog roda. (Vidi Svetište, III. B. 2.)

e. Svrha predadventnog istražnog suda. Zadaća je predadventnog suda da istraži i ocijeni slučajeve svih koji sebe smatraju vjernicima. Jedna od njegovih obveza jest da odredi tko će od onih koji se nazivaju Kristovim sljedbenicima baštiniti kraljevstvo.

Istraživači Biblije shvatili su da mora postojati nešto što se naziva "sudom prije suda" (Düsterwald, str. 177), o kojem govorimo kao predadventnom sudu. Uskrsnuće i preobražaj

svetih dolaze kao posljedica suđenja koje se moralo održati prije suđenja narodima nevjernog čovječanstva. "Kad Pavao piše da će 'sveti suditi svijetu' (1 Kor 6,2; Mt 19,28), moramo zaključiti da suđenje zajednici 'svetih' i suđenje 'svijetu' ne mogu biti jedno te isto suđenje. Kao što uskrsnuće onih koji pripadaju Kristu prethodi općem uskrsnuću [zlih] mrtvih, tako i suđenje vjernicima vremenski prethodi suđenju 'narodima' [neznabošcima]." (Lamparter, str. 161)

Druga je važna zadaća predadventnog istražnog suda opravdanje svetih. Već smo zapazili da Daniel 7 izvješćuje kako su "Sveci Svevišnjega" izloženi napadima "malog roga", odnosno pripadnika sotonskih sila koje vojuju protiv Božjeg naroda (rr. 21.25). Božji sveci su lažno optuženi, progonjeni, pogrešno osuđeni. Bog za vrijeme predadventnog suda otvara nebeske zapise kako bi ih sva nebeska bića mogla pregledati. Bog će priteći u pomoć onima koji su zlostavljani i progonjeni na temelju lažnih optužbi. Bog će izbaviti one koji su zlostavljani i pogrešno osuđivani. Na ovom ih velikom sudu On opravdava pred svemirom.

Treća je važna zadaća predadventnog istražnog suda odbacivanje optužbi protiv Božjeg karaktera. Bog je bio pogrešno predstavljen kao samovoljan i osvetoljubiv. Prikazan je kao nepriustupačno i ravnodušno, osvetoljubivo i zlobno Biće. Raspirivane su sumnje u Njegov karakter i Osobu. Predadventni istražni sud pokazuje kakav je Bog Otac zapravo. On priskače u pomoć svojoj djeci; preuzima njihov slučaj u prisutnosti svih nebeskih bića koja mogu vidjeti Njegovu pravdu i pravednost, temelj Njegove sudske stolice, Njegova prijestolja (Ps 89,15; 97,2). Sam Bog opravdat će se na ovom sudu.

Četvrta važna zadaća predadventnog suda odnosi se na očišćenje Svetišta (Dn 8,14; Heb 9,23). "Nebeske stvarnosti" (Heb 9,23), nebesko Svetište (Johnsson, str. 94-98), treba očistiti od nagomilanih grijeha svetih svih vremena. Zemaljsko Svetište čistilo se (Lev 16,19.30; hebrejski *tāhēr*) na Dan pomirenja. Ova misao je naglašena izrazom "pomirenje" (hebrejski *kāpar*, "pokriti") koji u mnogim kontekstima snažno upućuje na čišćenje.

U Danielu 8,14 slika "tada će Svetište biti očišćeno" potječe još iz pretkršćanskih vremena, kao što pokazuje Septuaginta. Sama riječ "očistiti" prijevod je hebrejske riječi *nišdaq*, bogate značenjima (Andreasen, str. 495,496), koja sadrži misao o čišćenju, opravdanju, obrani i uređenju (Hasel 1986, str. 448-458). Nebeski protulik Dana pomirenja, koji je počeo 1844. godine, morao je pružiti širi pogled izražen pojmom *nišdaq*. Tekst u Danielu 8,14 jezično povezuje ovaj redak s Danom pomirenja, što posebno dolazi do izražaja uporabom riječi "Svetište" (hebrejski *qōdeš*), koju nalazimo u cijelom šesnaestom poglavlju Levitskog zakonika. Ukratko, riječi kojima se opisuje čišćenja nebeskog Svetišta podsjećaju na Dan pomirenja, odnosno dan očišćenja i suda. I nebeska aktivnost obuhvaća čišćenje, ispravljanje, opravdanje i obranu. Ovi se pojmovi odnose na Svetište, na narod i na samog Boga dok se obavlja završno djelo na Nebu. U odnosu na one koji se smatraju Božjim narodom, ovo djelo je sudsko, ali i spasiteljsko, i otkriva da će proces pomirenja koji je započeo Kristovom smrću na križu završiti predadventnim istražnim sudom u nebeskom Svetištu. Kad se završi predadventni sud, bit će dovršen i proces pomirenja Boga i Krista.

Čišćenje na zemaljski Dan pomirenja značilo je brisanje grijeha. Hebrejski izraz preveden našom riječju "pomiriti" (*kāpar*) rabi se paralelno s pojmom "izbrisati" (hebrejski *māhāh*), kao što se vidi u Jeremiji 18,23 i Nehemiji 4,5. Nebesko čišćenje (Heb 9,23.24) uključuje brisanje grijeha iz nebeskih izvještaja. Subjektivno, grešnik dobiva oprost svojih grijeha svakidašnjim

pokajanjem i priznanjem grijeha pošto je spašen u Gospodinu; i objektivno, zapisani i oprosteni grijesi na Nebu brišu se kad slučaj onoga koji se smatra Kristovim sljedbenikom bude razmotren na predadventnom sudu. Svi vjerni ostaju spašeni u rukama Isusa Krista i Oca, koji je dao Krista da bi spasio ljudski rod. Međutim, vjernik i dalje zadržava slobodu izbora; on i dalje zadržava pravo da se odvoji od Boga ako to želi.

Ovi glavni ciljevi predadventnog istražnog suda pokazuju tko ima konačnu vlast nad Božjim svecima koji su među svim ljudskim bićima tijekom vremena izrazili svoju vjeru i ostali na Božjoj strani, koji zaslužuju baštiniti kraljevstvo koje Krist donosi i koji će na sudu stati na stranu svetih. Božja pravednost i pravda zasjat će punim sjajem na tom sudu i na jedinstven način pokazati pravu svrhu suda. Njegov božanski karakter otkrit će se u svojoj slavi kao nikad prije. Sva nebeska bića shvatit će bolje nego ikada prije da je Bog Gospodar gospodara i Kralj kraljeva. Svi će vidjeti da je On sudac koji sudi pravedno i pošteno uzimajući u obzir sve pobude i težnje ljudskog srca. Svi će Ga vidjeti kao Onoga koji razumije sve naslijeđene sklonosti i izopačenost uma, duše i tijela. Ništa Njemu ne promiče niti je izvan Njegova domašaja dok izriče presudu u korist svetaca (Dn 7,22). On je dao svojega jedinorođenog Sina u zamjenu za izgubljeno čovječanstvo da se svatko tko se vjerom pouzda u Gospodina Isusa Krista može spasiti Njegovim zaslugama koje će Otac svakom vjerniku uračunati u pravednost. Ljubav i pravda srest će se u Bogu na dobro svima koji su Njegovi.

f. Sažetak. Možemo zaključiti da je predadventni istražni sud važna Božja aktivnost u nebeskom Svetištu koja je započela 1844. godine. To je temeljna prekretnica u planu spasenja kojem upravo dolazi kraj. Ova prva faza posljednjeg suda presudna je za sve one koji tvrde da slijede Krista. On je usmjeren na Boga Oca kao milosrdnog suca, na one koji Mu pripadaju preko Isusa Krista i na zasluge koje je stekao radi njih i koje je njima pripisao.

Objaviti "čas njegova Suda" znači uputiti poziv da ostanemo vjerni ili da se vratimo Gospodaru života u pripremi za Njegov skori drugi dolazak. Radi se o sudbini svih onih koji sebe smatraju Kristovim sljedbenicima, a obuhvaćena je i sudbina nevjernih. Prvi trebaju ostati vjerni "neprolaznoj Radosnoj vijesti", a drugi trebaju čuti njezino moćno naviještanje. Nalog da propovijedamo "Radosnu vijest" po cijelom svijetu kao snažno svjedočanstvo, gledamo u novom svjetlu u vezi s predadventnim istražnim sudom.

I Božji karakter u ovoj fazi suda blista u novom, pozitivnom svjetlu. Bog se pokazuje kao pravedan i pravičan Sudac u prisutnosti svih odanih nebeskih bića.

Svi sljedbenici Boga i Krista pozvani su da se silom Svetoga Duha drže biblijske etike. Budući da se suđenje zasniva na djelima postignutima vjerom, naglašena je vjernost vršenju Božjih zapovijedi. S obzirom na to da je Bog sada zauzet prvom fazom posljednjeg suda, koja je ujedno i druga i posljednja faza Kristove službe u nebeskom Svetištu, svi vjerni pozvani su da žive svetim životom. Kako se približava svršetak ovog svijeta, na djelu su božanska oruđa na Nebu i ljudska oruđa ovdje na Zemlji u poslu koji im je dodijeljen kako bi se potpuno ostvario vječni plan otkupljenja u slavu i čast Bogu.

2. Postadventni milenijski sud

Postadventni milenijski sud zasjeda tijekom milenija i druga je velika faza sveopćeg, posljednjeg suda (Otk 20,4; vidi Milenij, II. C. 2).

a. Vrijeme održavanja postadventnog milenijskog suda. Kao što je već rečeno, sud počinje “s kućom Božjom” (1 Pt 4,17; Ez 9,6). Druga faza suda prelazi na preostali dio čovječanstva, na one koji ne pripadaju “kući Božjoj”. Ovo suđenje održava se tijekom milenija, poslije Kristovog drugog dolaska, nakon što On uzme k sebi one koji Mu pripadaju (Iv 14,1-3).

b. Suci na postadventnom milenijskom sudu. U milenijskoj fazi posljednjeg suda suci su Krist i Njegovi sveti. To se događa za njihovog “kraljevanja s Kristom” (Otk 20,4.6). “Zatim opazih prijestolja, i onima što sjedoše na njih bi dana vlast da sude.” (r. 4) “Zar ne znate da će sveti suditi svijetu?” (1 Kor 6,2)

c. Optuženi na postadventnom milenijskom sudu. Prorok Izaija izjavljuje da će “nakon mnogih dana [pali nebeski anđeli i zli na Zemlji] biti kažnjeni” (Iz 24,22). Pavao se služi općim pojmom “svijet” kad govori o onima kojima će biti suđeno na ovom sudu (1 Kor 6,2; usp. Rim 2,2-26; Jd 14.15).

Isus je govorio o sudu nad ovcama i jarcima (Mt 25,32). Dok će ovce baštiniti kraljevstvo (r. 34), jarci će primiti plaću prema svojim zlim djelima. Dobit će “muku vječnu” (Mt 25,46) u “ognju vječnom” (r. 41).

Milenijski sud ide dalje od suđenja ljudskim bićima. On sudi i “anđelima” (Jd 6; 1 Kor 6,3). To su otpali anđeli koji su zbačeni na Zemlju zajedno sa Sotonom (Otk 12,9).

Suđenje se obavlja “po Zakonu” (Rim 2,12-16) i po “djelima” (Otk 20,13), jer se sve suđenje temelji na onome što je učinjeno (Mt 24,45-51; 25,41-46; Iv 5,28.29; Rim 2,1-10; 2 Kor 5,10; Otk 20,12).

d. Svrha postadventnog milenijskog suda. Svrha je ovog suđenja da se odredi zaslužena kazna prema učinjenim djelima. Prema tekstu u Otkrivenju 20,11-15, na sudu će se pojaviti slučajevi “mrtvaca, malih i velikih”. Njima će biti suđeno “prema onom što je napisano u knjigama, po svojim djelima” (r. 12).

Druga svrha suda je da se odredi zašto imena izgubljenih nisu upisana “u knjizi života” (r. 15). Tijekom predadventnog istražnog suda mirijade nebeskih bića proučavaju izvještaje o svetima da bi vidjele na temelju čega mogu “Sveci Svevišnjega” baštiniti vječno kraljevstvo. Na isti način, tijekom milenijskog suđenja sveti će imati priliku proučiti izvještaje o izgubljenima u kojima su zapisana njihova djela i vidjeti zašto nisu mogli baštiniti kraljevstvo Božje. Ovdje ponovno nailazimo na misao o opravdanju Božjeg karaktera kad se očitovala Njegova pravednost i pravda. Svaki sveti ima priliku za sebe odgovoriti na pitanje zašto su pojedinci izgubljeni. Otkupljeni na Nebu vidjet će kakve su odluke izgubljeni donosili i zašto su tako uporno ustrajavali u životu bez Boga, sa sudbonosnim posljedicama vječnog odvajanja od Njega.

3. Postmilenijski izvršni sud

Postmilenijski izvršni sud konačna je faza sveopćeg posljednjeg suda. To je konačna posljedica grijeha i odvajanja od Boga. Ovaj sud obuhvaća brisanje grijeha i grešnika iz svemira nakon čega se grijeh nikad više neće pojaviti. (Vidi Milenij, I. C. 3.)

a. Vrijeme održavanja postmilenijskog izvršnog suda. Izvršni sud se održava nakon isteka tisuću godina (Otk 20,1-3.5). “A kad prođe tisuću godina, sotona će biti pušten iz svoje tamnice. Izići će da zavodi narode na četiri kraja zemlje.” (rr. 7.8) Nakon milenija će i “ostali mrtvaci” (r. 5), koji nisu uskrsnuli u prvom uskrsnuću svetih kad se Krist pojavio na nebeskim

oblacima, ustati u "uskrsnuće osude" (Iv 5,29 – JB), u uskrsnuću "nepravедnika" (Dj 24,15), koje je nazvano i drugim uskrsnućem.

Novi zavjet kaže da su oni koji su odbacili Krista mnogobrojni "kao pijesak morski" (r. 8) i da kreću u bitku na čelu sa starim varalicom na "tabor svetih – ljubljени grad" (r. 9). U to vrijeme, nakon isteka tisuću godina, dolazi do njihovoga konačnog istrebljenja kao posljedica božanskog izvršnog suda.

b. Suci na postmilenijskom izvršnom sudu. U Mateju 25,40 Isus opisuje sebe kao "Kralja" koji će kazati zlima: "Idite od mene, prokleti, u oganj vječni što je pripravljen đavlu i anđelima njegovim!" (r. 41) Prokleti su "jarci" koji nisu pomagali gladnima, žednima, strancima, golima, bolesnima ili zatvorenicima (r. 44).

I Bog Otac sudjelovat će u tom završnom događaju (Iz 34,8); U cijelom Otkrivenju On je opisan kao Sudac koji sjedi na prijestolju (Otk 4,2.8.9; 5,1.7.13; 6,16; 7,10.15; 19,4). U istrebljenju Sotone, začetnika grijeha, i njegovih sljedbenika, Otac i Sin sude zajedno.

c. Kažnjeni na postmilenijskom izvršnom sudu. U ovoj konačnoj fazi suda zli će biti kažnjeni. To su đavao i njegovi anđeli (Mt 25,41) – svi oni koji su slijedili Sotonu i koji su osuđeni na milenijskom sudu.

d. Svrha postmilenijskog izvršnog suda. Svrha ove posljednje izvršne faze suda jest konačno i potpuno uništenje začetnika grijeha, Sotone, koji je odgovoran za grijeh. "Anđeli njegovi" (Mt 25,41) dijelit će njegovu sudbinu i bit će bačeni "u ognjeno i sumporno jezero" (Otk 20,10.14.15). Isto će tako "tko se god ne nađe upisan u knjizi života, biti bačen u ognjeno jezero" (r. 15). To je "druga smrt" (r. 14), što onemogućuje da itko bude izložen vječnim mukama u paklenom ognju.

"Ognjeno jezero" odnosi se na goruću površinu Zemlje nakon milenija. Zato to nije pakao u tradicionalnom smislu mjesta mučenja zlih mrtvih koje stalno gori, niti je neka vrsta podzemne zemaljske vječne vatre u kojoj bi zli bili vječno mučeni. Te ideje potječu iz grčke filozofije i polako su ušle i u izvanbiblijsku hebrejsku literaturu. Biblijsko "ognjeno jezero" goruća je površina ovog planeta u vrijeme odvijanja posljednjeg suda. "Jer evo dan dolazi poput peći užaren; oholi i zlikovci bit će kao strnjika: dan koji se bliži spalit će ih – govori Jahve nad Vojskama – da im neće ostati ni korijena ni grančice." (Mal 3,19 [4,1])

Putem izvršnog suda Bog konačno uništava zle. Biblijska slika ne prikazuje Boga koji se povlači od zlih i koji se zatim sami uništavaju jer su ostali bez božanske prisutnosti. Oni koji žele isključiti Boga i Krista iz konačne pobjede nad grijehom i njegovim začetnikom, lišavaju svjedočanstvo Biblije veoma bitnog elementa završne eshatologije.

Nakon ovog konačnog uništenja zla Bog će stvoriti "nova nebesa i novu zemlju, gdje prebiva pravednost" (2 Pt 3,13; Otk 21,1; Iz 65,17). To će biti vječno boravište svih otkupljenih.

IV. Sud i kršćanski život

Biblijski nauk o sudu ni na koji način ne zauzima neko sporedno mjesto u biblijskom nauku. To je integralni dio ostvarenja plana spasenja i neodvojivo je povezan s otkupljenjem i spasenjem.

Sud je jamac čovjekove slobode, njegovog prava da bira i odlučuje s punim rasponom posljedica. On obuhvaća etički element ljudske odgovornosti. Sud također obznanjuje da

grieh neće beskrajno trajati. Prema tome, Bog na kraju ostaje u vlasti nad grijehom. Sud ograničava grijeh i njegovo područje djelovanja; označava njegov kraj. Bog je u tome odlučujući čimbenik. Njegovi sudovi osiguravaju božansku pravednost i pravdu. Njegov sud konačno i zauvijek demonstrira Njegovu ljubav. "U konačnoj analizi Božji sud treba shvatiti kao izraz Njegove ljubavi. Jer jedina istinski radikalna osuda grijeha proizlazi iz čiste ljubavi." (Aulen, str. 146) Ili izraženo drugim riječima: "Sud štiti misao o pobjedi Boga i svega dobra. Bilo bi nezamislivo da sadašnji sukob između dobra i zla traje vječno. Sud znači da će zlo biti autoritativno, odlučno i konačno uništeno." (Morris, str. 72) Sud je postao nužan zato što postoji grijeh; nužan je zbog ljudske pobune, a ne zato što bi Bog po svojoj naravi bio osvetoljubiv. Božja ljubav i pravda, Njegova milost i pravednost, susreću se na božanskom sudu.

Kao vjernici, mi se možemo s povjerenjem suočiti sa svim elementima suda. Zajedno s Pavlom možemo potvrditi: "Tko će podići tužbu protiv izabranika Božjih? Bog koji ih opravdava? Tko će ih osuditi? Isus Krist koji je umro – još bolje: koji je uskrsnuo – koji je s desne strane Bogu i koji posreduje za nas?" (Rim 8,33.34) Sigurnost našeg spasenja i vjere počiva u Bogu koji je istodobno Spasitelj i Sudac. Zajedno s piscem Poslanice Hebrejima možemo reći: "Uistinu Bog nije nepravedan da zaboravi ono što ste učinili, ljubav koju iskazaste prema njemu." (Heb 6,10) Nama je potrebna božanska pravda i na nju možemo računati.

Ivan kaže: "U ovome je njegova ljubav u odnosu na nas dosegla vrhunac da smo već sada sigurni u pogledu Sudnjega dana." (1 Iv 4,17) To znači da se uzdamo u ljubav našega Gospodina Isusa Krista koja oprašta i u pravdu i pravednost Boga Oca. Vjerni se spašavaju u Gospodinu koji im milostivo oprašta grijeha (1 Iv 1,9), u nebeskom Posredniku (1 Tim 2,5; Heb 9,15; 12,24) koji je preuzeo naše dugove (Heb 10,12-14) i čijim se zaslugama možemo s pouzdanjem suočiti sa sudom. U našem Gospodinu Isusu Kristu možemo s pouzdanjem pristupiti k prijestolju milosti" (Heb 4,16) jer je On naš "zagovornik kod Oca" (1 Iv 2,1). Odnos s našim Posrednikom, Braniteljem i Velikim svećenikom, ulijeva nam sigurnost u dan suda.

Isto pouzdanje možemo imati i u našeg nebeskog Oca koji je "tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenog Sina da ne pogine nijedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni" (Iv 3,16). Bog Otac nas – "ne zbog pravednih djela koja smo mi učinili, već po svom milosrđu – spasi"; On nam je također dao Svetoga Duha "da po našem Spasitelju Isusu Kristu, (da) opravdani njegovom milosti budemo baštinici vječnoga života kojemu se nadamo". (Tit 3,5-7)

Plod ove sigurnosti u spasenje po Bogu Ocu i Isusu Kristu, Njegovom Sinu, bit će činjenje "djela ljubavi" (r. 8). Onaj tko ne čini "djela ljubavi" za koja je osposobljen silom Isusa Krista po Svetome Duhu, ostaje "bez ploda" (r. 14). Njegova vjera je prazna jer nije djelotvorna. Osposobljen Kristovom silom, Božji narod vrši djela vjere koja ga čine plodonosnim. Vjernik treba imati potpuno pouzdanje u Boga i potpunu radost od sada pa sve do dana Kristovog pobjedonosnog povratka na oblacima nebeskim, jer već u ovom životu osjeća najradosniju zajednicu s Gospodinom. Uskoro će doći vrijeme kad će se pojaviti naš Spasitelj i tada će Ga vjerni sresti licem u lice.

V. Povijesni pregled

Tijekom stoljeća mijenjala se i kršćanska misao o božanskom sudu. Na oblik nauka često su utjecali ekleziološki, teološki i društveno-kulturni čimbenici umjesto Svetoga pisma.

A. Božanski sud od rane Crkve do prosvjetiteljstva

Apostolski oci vjerovali su da će na svršetku vremena doći posljednji sud. Dosljedno su ponavljali da će Isus Krist doći suditi živima i mrtvima (Polikarp, *Filipljanima* 2; ANF 1,33). Klement govori o "sudu koji će doći" (1. *Klementova* 27, 28; ANF 1,12).

Apologeti drugog stoljeća, kao Justin Mučenik, Aristid, Atenagora, Teofil Antiohijski i Tacijan također su govorili o Kristu kao sucu živih i mrtvih. Međutim, neki od njih su zamišljali sud neposredno nakon smrti.

Boreći se protiv gnosticizma i marcionskog krivovjerja, Irenej (115.–202.) ističe da je sud, prema Svetome pismu, nezaobilazni element u Kristovom povratku (*Protiv krivovjerja*, 5.27; ANF 1,556). Mjerilo na Kristovom sudu bit će vršenje zapovijedi (*Protiv krivovjerja*, 1.10.1; 3.5.3; 4,37,1; ANF 1,330.480.518).

Misao o sudu ključna je tema teologije Tertulijana (160.–240.; *Svjedočanstvo duše* 2; vidi *Apologija* 17.18.45; ANF 3,176.32.50). On ističe da će kršćani sudjelovati u suđenju zlima, Sotoni i njegovim anđelima (*O pokajanju*, 7; *Bijeg u vrijeme progonstva*, 10.2; *O odijevanju žena*, 1.2.4. ANF 3,662.553; 4,15.122).

Origen (oko 185. – oko 254.) je sud tumačio na alegorijski način. Rekao je da sveti neposredno nakon smrti odlaze u raj koji je on nazvao "školom duša", dok zli ulaze u nematerijalni oganj koji se hrani grijesima i tako čisti grešnike (*Protiv Celza*, 5,15-17; 6,26; ANF 4,549.550.585). Njegov utjecaj doveo je do kasnijih spiritualnih tumačenja suda (Bazilije Cezarejski, 330.–379.; Grgur Nazijanski, 329.–390. i Grgur iz Nysse, 330.–395.).

Ciprijan (200.–258.), biskup Kartage, razvio je misao o sudu kao poticaju kršćana da čine dobro i time snažno utjecao na razvoj doktrine o zaslugama u kasnijem katolicizmu. Pravednici i mučenici odlaze neposredno na Nebo (*O smrtnosti*, 20,26; ANF 5,474.475), dok grešnici vječno gore u paklu (*Pisma* 30.7; 55.10; ANF 5,311.350).

Latinski apologet Laktancije (oko 250. – oko 325.) naučavao je da će na početku milenija pravednici uskrsnuti i doći na sud (*Božanski instituti*, 7,20; 22-24; ANF 7,216-219). Sotona i njegovi anđeli, zajedno sa zlima, gorjet će zauvijek, ali tek nakon isteka milenija (*Instituti* 7,26; ANF 7,220.221).

Augustin iz Hipona (354.–430.) potpuno je zaokružio svoj nauk o sudu u svojem djelu *Božji grad* (knjiga 20 i 21; NPNF-1 2,421-478). Sud se zasniva na Božjoj pravednosti (20,1-3). Sud u Ivanu 5,22-24 protumačio je kao osudu (20,5). Sotona, zli anđeli i svi zli vječno će gorjeti u paklu (21,1-9). Molitve vjernih i posredovanje svetaca pomoći će pravednima u mukama u čistilištu (21,27), koje će pročistiti neke od njih (21,13).

Skolastik Toma Akvinski (1225.–1274.) prvi je potpuno razvio detaljno razumijevanje o dvostrukom sudu. Prvi (ili djelomični) sud dolazi neposredno nakon fizičke smrti. Konačni ili opći sud dolazi nakon općeg uskrsnuća kad se ponovno sjedine duše i tijela (*Summa Theologiae*, 3a. 59. 5). Ovo je naučavanje kasnije podržao papa Benedikt XII. (1285–1342.). Istaknuta pojava srednjovjekovne teologije slika Krista kao strogo i neu-

moljivi suca kojeg se treba silno bojati. Sud je tako bio uporabljen kao poticaj na dobar, moralan život.

Martin Luther je bio pod dubokim utjecajem srednjovjekovne slike o Isusu Kristu, koja je u njemu izazivala strah i zabrinutost (*Weimar Ausgabe* 38.148.11,12; 40.1; 298.9; 41.197.5,6). Njemu su govorili da je Isus na križu uzeo na sebe jedino istočni grijeh i da se osobni grijesi moraju okajati hodočašćima i dobrim djelima (Isto, 47,310.7-17; 47,344.39-42). Luther je promijenio ovu sliku o Kristu prikazujući Ga kao "Spasitelja, Posrednika, Brata i Prijatelja" koji nam govori da se ne uzdamo u svoja pravedna djela, već da vjerom ostanemo u Njemu (Isto, 33.85.7-22). Sada je Bog prikazan kao strogi sudac na konačnom sudu, a Krist je naša najveća slava (Isto, 36.450.4-6).

Švicarski reformator Ulrich Zwingli vjerovao je u srednjovjekovnu doktrinu o dvostrukom sudu. Posljednji sud jednostavno objavljuje odluke o nagradama i kaznama koje trebaju primiti ljudi čije se tijelo sjedinilo s dušom (*Tumačenja i osnova zaključaka*, članak 57).

Jean Calvin je razvio najdetaljniju teologiju suda među glavnim reformatorima. I on je vjerovao u srednjovjekovni nauk o dvostrukom sudu. Duše pravednika stječu neposredno nakon smrti inicijalni oblik vječnog spasenja, dok duše zlih doživljavaju muke i patnje (*Instituti*, 3.25.6.9). Posljednji sud odmjerit će vječno blaženstvo ili vječnu kaznu sjedinjenim tijelima i dušama (Isto, 3.25.10.12).

Rimokatolička crkva je na izazov protestantizma odgovorila deklaracijom Koncila u Tridentu. Potvrđeno je da su "dobra djela" mjerodavna i da imaju značajnu ulogu na posljednjem sudu kao dodatak Kristovim zaslugama.

Slika doktrine o sudu od protestantske ortodoksije do prosvjetiteljskog razdoblja vrlo je različita. U cjelini, zapaža se trend udaljavanja od doslovnog budućeg suda, i to pod utjecajem različitih racionalističkih inovacija kojima se Bog tumači kao neosobna stvarnost. Takve promjene zahtijevale su prilagođavanje doktrine o sudu.

B. Božanski sud od prosvjetiteljstva do današnjeg vremena

1. Trendovi u liberalnoj teologiji

Uklanjanje transcendentnih dimenzija u modernizmu dovelo je do potiskivanja ideje o božanskom sudu. Ona se gotovo nikad ne pojavljuje u teološkim sustavima liberalne teologije (vidi na primjer Paul Tillich, Jürgen Moltmann, Wolfhart Pannenberg, Gerhard Ebeling).

Današnji liberalni teolozi govore o kulturnoj revoluciji modernizma koja je počela u osamnaestom stoljeću i kulminirala u francuskoj revoluciji, a poslije u industrijskoj revoluciji i dva svjetska rata, kao i o sadašnjoj ekološkoj krizi koju su izazvali sami ljudi, kao sudovima koje je samo čovječanstvo nametnulo sebi (Karl Holl, M. Greschat, Moltmann, Pannenberg). U tom smislu sud nije ništa više ni manje nego sadašnje ljudsko iskustvo, određeno silama svojstvenima kulturi. Prema tome, u liberalnoj teologiji nema potrebe za nekim budućim božanskim sudom. Sud se prvenstveno odvija ovdje i proizvod je samog čovječanstva. R. Bultmann tumači biblijsku misao o sudu kao egzistencijalnu "krizu odlučivanja".

Neki suvremeni umovi smatraju temu o božanskom sudu primitivnom, mitskom i zastarjelom. Drugi je pokušavaju kritizirati kao neetičku i zaostalu s gledišta suvremenog univerzalizma. Pokušat ćemo ukratko razmotriti dva od ovih osnovnih gledišta.

a. Božanska ljubav i božanski sud. Neki suvremeni filozofi pokušali su božansku ljubav suprotstaviti božanskom sudu. Ova navodna dihotomija između ljubavi i suda već je bila izražena u djelima kršćanskog krivovjercu Marciona u drugom stoljeću.

Suvremena teologija smatra da Bog prvenstveno ljubi i spašava. Prema tome, svako eshatološko gledište, izjava koja se odnosi na posljednje vrijeme i koja predviđa budući božanski sud, mora uzeti u obzir neadekvatnost drevnog konteksta. Jedinstveno suvremeno isticanje Božje sveprožimajuće ljubavi navodi neke na nove zaključke, koji uključuju misao da Bog ljubavi neće uništiti grešnike. Neki teolozi tvrde da Bog ljubavi ne može uništavati jer je ljubav sveobuhvatna i dominantna sila u Božjoj naravi.

U skladu s ovim prenaglašavanjem Božje ljubavi, sud se tumači kao božansko povlačenje od onih koji su se pobunili protiv Njega. Ljudski rod koji se odvojio od Boga, prepušten je samom sebi da propada i na kraju uništi sam sebe. Božje povlačenje je sud. Bog ljubavi, tvrde ovi teolozi, neće osuditi, kazniti ili uništiti zle. Ovo modernističko teološko gledište vidi suprotnost između Božje ljubavi i Božje pravde i pravednosti koje se očituju na božanskom sudu. Ono niječe, bar djelomično, ozbiljnost Božjeg protivljenja grijehu i zlu koje iz njega proistječe. Ono odbacuje povezanost između moralnog ljudskog ponašanja i njegovih posljedica koje bi zahtijevale božanski sud. Ono niječe i potrebu za Kristovom smrću radi grešnika i umjesto grešnika; Krist nije na križu platio cijenu za ljudske grijeh; On je predstavnik čovjeka, ali ne i naša Zamjena. Ovaj nauk također niječe da Bog drži grešnike odgovornima za njihove postupke i da će se Bog na sudu pozabaviti posljedicama grijeha. Ova nijekanja zadiru u samu srž razumijevanja biblijskog otkrivenja, naravi grijeha i suda, naravi Kristove smrti na križu i biblijske eshatologije.

Božanska ljubav proglašena je vrhunskim vodećim načelom i najvišom normom, odvojenom od svih ostalih osobina Božje naravi. Ljubav je na taj način pretvorena u neki sveobuhvatni kišobran koji može pokriti sve vrste ljudskih djela, bez obzira na njihovu strahotu ili utjecaj na pojedince i društvo. Ovakvo gledište o božanskoj ljubavi potpuno je udaljava od njezinog biblijskog konteksta. Ljubav postaje neko apstraktno načelo, ovisno o filozofskim gledištima suvremene misli. Drugim riječima, ljubav je definirana kao "kanon u kanonu", kao neka superiorna norma na osnovi koje se svi ostali dijelovi Svetoga pisma smatraju zastarjeli, primitivnima i inferiornima, ili se opet tumače tako da se uklapaju u modernistički način razmišljanja. Konačni rezultat je slika ljubavi Boga koji je vrlo udaljen i koji nema nikakve veze s punim otkrivenjem Biblije.

U Svetome pismu božanska ljubav, božanska pravda, božanska pravednost, božanski sud i božanska odmazda nalaze se u tijesnoj međusobnoj vezi pri čemu se jedno ne naglašava na uštrb drugoga. Biblija pokazuje da je mnogo bogatija i dublja od modernističkih gledišta koja ograničavaju Boga i Njegovu aktivnost u razrješenju velikog sukoba između Krista i Sotone.

Puno otkrivenje Božje riječi sadrži sve strane božanske ljubavi i božanskog suda, zajedno s osudom zlih i opravdanjem pravednih. Bog jest i ostaje sudac svega, čak i naših izmišljenih konstrukcija o Njegovom sudu i Njegovom Biću.

b. Univerzalizam i božanski sud. I nekadašnji i današnji mislioci vjerovali su u univerzalizam, sveopće spasenje svih ljudskih bića. Neki od njih tvrdili su da i sama Biblija naginje spasenju svih ljudskih bića. Često se pretpostavlja da je Božja spasiteljska namjera mnogo veća

od doslovnih zahtjeva Njegove pravde i pravednosti kako se očituju u božanskom sudu. Prema tome, pretpostavlja se da Bog nije obvezan pravedno platiti onima koji su ostali buntovni grešnici.

Povijesno gledano, univerzalizam – naučavanje da će se na kraju sva ljudska bića spasiti na ovaj ili onaj način – poznat je kao *apokatastasis*, konačno spasenje. Ovu su teoriju u vrijeme nakon Novoga zavjeta podupirali Grgur iz Nysse i Scotus Erigena; u vrijeme radikalne reformacije Hans Denck, a u modernoj teologiji F. Schleiermacher, Clarence Skinner, Karl Barth i drugi.

Univerzalizam, konačno spasenje svih ljudskih bića, utemeljen je na pogrešnoj primjeni ili pogrešnom tumačenju nekoliko biblijskih tekstova (Rim 5,18.19; 1 Kor 15,22; Ef 1,9.10). Iz toga proizlazi da univerzalizam na više načina nije ono što naučava Sveto pismo. On nije posljednji sud zlih i, naravno, božansku odmazdu. On nije postojanje vječne smrti nepokajanih grešnika. On nije da će na kraju postojati dvije skupine ljudi, spašeni i nespašeni. I na kraju, nije "druga smrt".

Univerzalizam zahtijeva udaljavanje od istine biblijskog otkrivenja. On nije u stanju obuhvatiti cijelo Sveto pismo. Svojim prividno privlačnim značajkama, univerzalizam je jedan od oblika redukcionizma biblijske istine. On može funkcionirati jedino ako se Svetome pismu nametne nebiblijsko gledište o progresivnom otkrivenju i ako one dijelove Biblije koji se ne slažu s modernim teološkim stavom pripiše zastarjelom pogledu na Sveto pismo.

Ovi trendovi u teologiji, potaknuti duhom modernizma, ne mogu se nositi sa samim biblijskim činjenicama. Biblijski nauk o sudu pokazuje da on nije ni osvetoljubiv ni emotivan, da nije ni primitivan ni mitološki. Sud je stvarnost biblijske vjere i, kao što smo već vidjeli, nije nikakva sporedna tema u Bibliji. Sud je čvrsto povezan s problemom grijeha i njegovim rješavanjem, s božanskom pravdom i pravednošću, s odnosom između ljubavi i suda, s problemom patnji nevinih, s pitanjem spasenja i tako dalje. Pitanje suda ne može se potisnuti u stranu kao nešto marginalno i nevažno, zastarjelo ili primitivno, ili što bi se još moglo reći protiv njega. Sud pripada spasenju kao što je i spasenje prazno bez suda.

Kad se suočimo s moralnim opadanjem našeg vremena, biblijska tema o sudu postaje izrazito značajnom. Hoće li zli ikada dobiti zasluženu plaću? Hoće li se masovni ubojice ili današnji serijski ubojice ikada suočiti s licem pravde? S obzirom na ograničenost ljudske pravde, hoće li ikada doći do potpunog, pravednog i sveobuhvatnog suđenja na kojemu će doći do izražaja svi elementi i sve strane? Mnogi danas s pravom postavljaju ova i mnoga druga slična pitanja.

Činjenica je da pitanje teodicije, Božje pravednosti u svijetu koji je prožet nepravdom, izaziva veliko nezadovoljstvo suvremenih mislilaca i da se smatra ključnim razlogom što se mnogi okreću agnosticizmu i ateizmu. Božanski sud je ključni element u rješavanju pitanja nepravde u svijetu. On je i dalje bitan dio "neprolazne Radosne vijesti" (Otk 14,6).

Završni poziv na štovanje Stvoritelja uza zapovijed: "Poklonite se Stvoritelju neba i zemlje, mora i izvora voda!" (r. 7) zahtijeva i objavljivanje da je došao "čas njegova Suda", da je počelo posljednje vrijeme. Sud je dio "neprolazne Radosne vijesti" (r. 6) i u punom je skladu s viješću o opravdanju vjerom, što on i jest i što treba jakim glasom navijestiti svima koji žive na Zemlji, svakom narodu i plemenu, jeziku i puku. Bog je ljubav, a naviještanje Božje ljubavi zahtijeva i naviještanje Njegove pravde. "Objavljivanje Božje ljubavi uvijek pretpostavlja da se svi ljudi moraju suočiti s Božjim sudom i da su mu neizbježno podložni." (Büchsel, str. 941)

2. Trendovi u evangeličkoj teologiji

Evngeličko kršćanstvo nije odbacilo božanski sud. Dispencionalisti su razvili nauku o posljednjem sudu u skladu sa svojom apokaliptičkom eshatologijom u kojemu su našle mjesta različite teorije o potajnom uzimanju pravednika prije nevolje, usred nevolje i nakon nevolje. Ovisno o svakoj od tih teorija, Kristov sud, suđenje Izraelu, suđenje narodima, sudovi nevoljama, sud povezan s Kristovim drugim dolaskom, sud s "velikog bijelog prijestolja" i konačno suđenje Sotoni, njegovim anđelima i grešnicima, dobivaju posebno tumačenje (vidi Pentekost, str. 156-218; 412-426).

Nedispenacionalistički evangeliци uglavnom prihvaćaju ideju o konačnom sudu koji je uglavnom neodređen, ovisno o tome jesu li amilenaristi (vidi König, str. 128-137) ili premilenaristi (vidi Ladd, str. 87-102; Martin 1977, str. 187-205). Budući da amilenaristi ne vjeruju u doslovni milenij u budućnosti, svi sudovi se spajaju u jedan u vrijeme Kristovog drugog dolaska. Premilenaristi, s druge strane, zagovaraju ideju o božanskom sudu u vezi s Kristovim drugim dolaskom i sudu s "velikog bijelog prijestolja" na kraju milenija, kad će se izreći i izvršiti presuda o vječnoj propasti zlih.

C. Adventističko stajalište

Nauka adventista sedmog dana o konačnom sudu usko je povezan s njihovim razumijevanjem Kristove službe Velikog svećenika u nebeskom Svetištu. Kratak pregled ranog povijesnog razvoja obaju vjerovanja vidi u članku „Svetište“ *Biblijski pogledi*, vol. 10, 2002.

VI. Literatura

- Andreasen, Niels-Eric. "Translation of Niḫdaq/Katharisthēsetai in Daniel 8,14". U *Symposium on Daniel*, urednik Frank B. Holbrook. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1986. Str. 475-496.
- Aulen, Gustaf. *Christus Victor*. New York, Macmillan, 1969.
- Büchsel, F. "krino ktl". U *Theological Dictionary of the New Testament*, urednik G. Kittel, Grand Rapids, Eerdmans, 1965. sv. 3, str. 933-954.
- Cody, Aelred. *Heavenly Sanctuary and Liturgy in the Epistle to the Hebrews. The Achievement of Salvation in the Epistle to the Hebrews: The Achievement of Salvation in the Epistle's Perspectives*. St. Meinrad, Ind., Grail, 1960.
- Davidson, Richard M. *Typology in Scripture. A Study of Hermeneutical Typos Structures*. Andrews University Seminary Doctoral Dissertation Series, sv. 2. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1981.
- Delitzsch, F. *Psalms*. 3 sveska. *Commentaries on the Old Testament*. Grand Rapids, Eerdmans, 1990.
- Düsterwald, Franz. *Die Weltreiche und das Gottesreich nach den Weissagungen des Propheten Daniel*. Freiburg, Herder, 1890.
- Hasel, Gerhard F. "The Distinction Between Clean and Unclean Animals in Leviticus 11: Still Relevant?" *Journal of the Adventist Theological Society* 2 (1991.), str. 91-125.

- Hasel, Gerhard F. "The Hebrew Masculine Plural for Week's in the Expression Seventy Weeks in Daniel 9,24". *Andrews University Seminary Studies* 31 (1993.), str. 105-118.
- Hasel, Gerhard F. "The Identity of the Saints of the Most High in Daniel 7." *Biblica* 56 (1975.), str. 173-192.
- Hasel, Gerhard F. "The Little Horn, the Heavenly Sanctuary and the Time of the End: A Study of Daniel 8,9-14". U *Symposium on Daniel*, urednik Frank B. Holbrook. Daniel and Revelation Committee Series. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1986., str. 378-461.
- Hasel, Gerhard F. *The Remnant. The History and Theology of the Remnant Idea From Genesis to Isaiah*. Revidirano izdanje. Andrews University Monographs: Studies in Religion, sv. 1. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1980.
- Hasel, Gerhard F. "Resurrection in the Theology of Old Testament Apocalyptic". *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 92 (1980.), str. 267-284.
- Hasel, Gerhard F. "Studies in Biblical Atonement II: The Day of Atonement". *The Sanctuary and the Atonement: Biblical, Historical, and Theological Studies*. Urednici A. V. Wallenkampf i W. Richard Leshner. Washington, D.C., General Conference of Seventh-Day Adventists (1981.), str. 115-133.
- Herntrich, Volkmar. "The OT Term *mišpāʾ*". *Theological Dictionary of the New Testament*. Urednik G. Kittel. Grand Rapids, Eerdmans, 1965. Sv. 3, str. 923-933.
- Holbrook, Frank B., urednik. *Symposium on Daniel: Introductory and Exegetical Studies*. Daniel and Revelation Committee Series, sv. 2. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1986.
- Johnsson, William G. "Defilement/Purification and Hebrews 9,23". *Issues in the Book of Hebrews*. Urednik Frank B. Holbrook. Daniel and Revelation Committee Series. Silver Springs, Md., Biblical Research Institute, 1989., str. 79-103.
- Koch, Klaus. "Is There a Doctrine of Divine Retribution?" *Theodicy in the Old Testament*. Urednik James Crenshaw. Philadelphia, Fortress, 1983., str. 57-87.
- König, Adrio. *The Eclipse of Christ in Eschatology*. Grand Rapids, Eerdmans, 1989.
- Ladd, George Eldon. *The Last Things*. Grand Rapids, Eerdmans, 1978.
- Lamparter, Helmut. *Die Hoffnung der Christen*. Stuttgart, Quell, 1967.
- Martin, J. P. "The Last Judgment". U *Dreams, Visions and Oracles*. Urednici Carl E. Amerding i W. Ward Gasque. Grand Rapids, Baker, 1977. Str. 187-205.
- Martin, J. P. *The Last Judgment in Protestant Orthodoxy to Ritschl*. Grand Rapids, Eerdmans, 1963.
- Maxwell, C. Mervyn. *God Cares*, sv 1. Mountain View, Calif., Pacific Press, 1981.
- Morris, Leon. *The Biblical Doctrine of Judgment*. Grand Rapids, Eerdmans, 1960.
- Owusu-Antwi, Brempong. *An Investigation of the Chronology of Daniel 9,24-27*. Ph. D. disertacija. Andrews University, 1993. Objavljeno kao *The Chronology of Daniel 9,24-27*. Adventist Theological Society Dissertation Series, sv. 2. Berrien Springs, Mich., Adventist Theological Society Publication, 1995.
- Pentecost, J. Dwight. *Things to Come: A Study in Biblical Eschatology*. Grand Rapids, Zondervan, 1958.

- Pfandl, Gerhard. *The Time of the End in the Book of Daniel*. Adventist Theological Society Dissertation Series, sv. 1. Berrien Springs, Mich., Adventist Theological Society Publications, 1992.
- Rodriguez, Angel M. "Significance of the Cultic Language in Daniel 8,9-14". U *Symposium on Daniel*. Urednik Frank B. Holbrook. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1986., str. 527-549.
- Schneider, Johannes. *The Letter to the Hebrews*. Grand Rapids, Eerdmans, 1957.
- Schwarz, Reinhardt. "Die spätmittelalterliche Vorstellung vom richtenden Christus – ein Ausdruck religiöser Mentalität". *Geshichte in Wissenschaft und Unterricht* 32 (1981.), str. 526-553.
- Shea, William H. "The Investigative Judgment of Judah, Ezekiel 1–10". *The Sanctuary and the Atonement: Biblical, Historical, and Theological Studies*. Urednici A. V. Wallenkampf i W. Richard Leshner. Washington, D.C., General Conference of SDA, 1981., str. 283-291.
- Shea, William H. *Selected Studies on Prophetic Interpretation*. Revidirano izdanje. Daniel and Revelation Committee Series, sv. 1. Washington, D.C., Biblical Research Institute, 1992.
- Shea, William H. "Spatial Dimensions in the Vision of Daniel 8". *Symposium on Daniel: Introductory and Exegetical Studies*. Urednik Frank B. Holbrook. Washington, D. C., Biblical Research Institute, 1986., str. 497-526.
- Shea, William H. "When Did the Seventy Weeks of Daniel 9,24-27 Begin?" *Journal of the Adventist Theological Society* 2, br. 1 (1991.), str. 115-138.

SUMMARY

Divine Judgment

The judgment theme is as pervasive in the Bible as the theme of salvation. Judgment and salvation are the twin topics that weave themselves like threads from Genesis to Revelation. This is because salvation and judgment reflect the twin characteristics of mercy and justice in the nature of God. Therefore, the double themes of salvation and judgment, reflecting divine mercy and justice, cannot and must not be separated; otherwise both lose their fullness and mutual complementarity.

Judgment deserves careful attention, since it is involved in the issues of (a) divine justice in an unjust world (theodicy), (b) retribution for wrong done, (c) the suffering of the innocent, (d) the resolution of the conflict of good and evil, and (e) the end of sin and suffering. But above all, final judgment vindicates the Creator—His character, law, and governance—in the minds of all created intelligences, whether loyal or lost, thereby obtaining eternal security and peace for the universe. Judgment is thus portrayed in Scripture as an essential part of the "eternal gospel" (Rev. 14:6, 7).

Key words: *God's-Judgment; Judgment-and-Salvation; Righteousness; God-and-Evil; Gospel*

Izvornik: Gerhard F. Hasel. „Divine Judgment.“ U *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Urednik, Raoul Dederen. Hagerstown, MD.: Review and Herald, 2000. Str. 815-856.

Prijevod: *Hinko Pleško*